

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 44 Volume: 9 Issue: 44

Haziran 2016 June 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

12. ARSIULUSAL KADINLAR KONGRESİ 12th INTERNATIONAL WOMEN CONGRESS

Süzan ÜNAL*

Öz

Toplumda yüzyıllarca ikinci sınıf insan muamelesi gören kadınlar sanayileşmenin değiştirdiği yaşam koşulları dolayısıyla iş hayatına atılarak sosyalleşti. Sosyalleşen kadınlar eşit haklar elde etmek için kadın örgütlerini kurdular. Cumhuriyet devrinde Türkiye’de kadınların sosyal ve siyasi statüsündeki baş döndürücü değişim dünya kadın örgütlerinin Türkiye’ye olan ilgisini artırdı. Dünya kadınlarının çatı örgütlerinden birisi olan Dünya Kadınlar Birliği 12. Kongresi’ni İstanbul’da toplama kararı aldı. Geniş kitlelere ulaşma bakımından elverişli bir konumda olan İstanbul, Birlik’in en geniş katılımlı toplantısına ev sahipliği yaptı. Kadın sorunlarının tartışılıp önemli kararların alındığı bu kongreyi Türk hükümeti, Türkiye’nin tanıtımı için bir fırsat olarak gördü ve destekledi.

Anahtar Kelimeler: Kadın Hakları, Feminizm, Dünya Kadınlar Birliği, Türk Kadın Birliği, Barış.

Abstract

Women who had been treated as second class citizens in the society for centuries have socialized due to the living conditions changed by industrialization. Socialized women have founded women’s organizations in order to gain equal rights. The unprecedented change in the social and political status of Turkish women during the Republican period drew the attention of global women’s organizations to Turkey. International Alliance of Women, which is one of the umbrella organizations of women in the world, decided to assemble its 12th congress in Istanbul. Istanbul, which is appropriate in terms of appealing to large crowds, hosted the organization’s broadest participated assembly. This assembly in which women’s rights were discussed and important decisions were taken, was regarded as an opportunity of publicity and was supported by Turkey.

Keywords: Women Rights, Feminism, International Alliance of Women, The Turkish Women’s Association, Peace.

Giriş

Uzun bir süre erkek egemenliği altında ve üretim mekanizmalarından uzak bir yaşam süren kadınların hayat koşulları sanayileşme sonrasında değişmeye başladı ve kadınlar iş dünyasında yer almaya başladılar. Bu durum kadınları daha fazla toplumsal yaşamın içine çekti. Toplumsal yaşamdaki rolleri değişen kadınlar, siyasi, hukuksal ve toplumsal alanlarda kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasını amaçladılar. İnsan haklarından eşit bir biçimde yararlanma mücadelesi kadınların örgütlü bir mücadele vermesini gerekli kılıyordu. Örgütlü mücadelenin temelleri 18. Yüzyılın sonunda atıldı. Kadınlar 19. yüzyıl boyunca dernekler kurarak, dünya fuarları ve sergilere katılarak, konferanslar düzenleyerek, gazete ve dergiler çıkararak seslerini duyurmaya çabaladılar. Ancak tüm bu çabalar geniş kitlelere mal olmaktan uzaktı. Kadın örgütleri seslerini duyurmak için birlikte hareket etmesinin yararlı olacağını bilinceydiler ve yirminci yüzyılın başında küresel çapta örgütler kurmaya başladılar. Birinci Küresel Savaşın kadınları iş yaşamının içine daha fazla çekmesi kadın mücadelesinin ivme kazanmasında etkili oldu. Batılı kadın örgütleri seslerini yükselttiler. İngiliz sufrajist hareketinde olduğu gibi zaman zaman şiddete dahi başvurdular.

Batı ekseninde başlayan kadın hakları hareketinden Türk kadını da etkilendi. Osmanlı Devleti’nin son dönemindeki batılılaşma hareketi içerisinde Türk kadını da feminist söylemle tanıştı. Son dönem Osmanlı kadınının yaşadığı toplumsal değişim savaş dönemlerinde kadınların iş yaşamına katılmasıyla Türk kadınının siyasallaşması sonucunu doğurdu. Cumhuriyet öncesinde yaşanan bu gelişmeler Türk kadınının Cumhuriyet döneminde geçirdiği hızlı değişime zemin oluşturdu. Cumhuriyet döneminde Türk kadını önce eşit eğitim hakkına, ardından hukuki ve toplumsal alandaki haklarına kavuştu. 1930lu yıllarda ise aşamalı olarak siyasal haklarını kazandı. Pek çok gelişmiş batı ülkesinde bile kadınlar seçme ve seçilme hakkına sahip değilken Türk kadını 1934’te milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etti. Atatürk’ün önderliğinde yaşanan bu muazzam dönüşüm Dünyadaki pek çok kadının gıpta ile baktığı bir hadise haline geldi. Bu durum kadın örgütlerinin de dikkatinden kaçmadı. Dünyadaki kadın örgütlerinin çatı kurumlarından birisi olan Uluslararası Kadınlar Birliği 12. Kongresini İstanbul’da toplama kararı aldı.

Kongre, Uluslararası Kadınlar Birliği (UKB) ile Türk Kadın Birliği (TKB)’nin ortak çalışmaları sonucunda Nisan 1935’te Yıldız Sarayı’nda gerçekleştirildi. Türkiye ilk kez bu kongreye ev sahipliği yapıyordu. Bu yüzden kongre basında geniş yankı buldu. Bu makale 12. Arsiulusal Kadınlar Kongresi’ni günümüz okurlarına duyurmak amacıyla kaleme alındı. Makalede Kongre değerlendirmeden önce kadın hakları ve Türk kadınının haklarını elde ediş sürecine kısaca değinildi. Makalenin hacmi göz önünde

* Yrd. Doç. Dr. Yalova Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İnsan Hakları Hukuku Bölümü, suzan.unal@hotmail.com

bulundurulacak bu bölüm mümkün olduğunca kısa olarak hazırlandı. Daha sonra Kongre'yi toplayan kurumlar olan Uluslararası Kadınlar Birliği ve Türk Kadınlar Birliği'ne değinildi. Kongre'nin İstanbul'da toplanmasının nedenleri, Kongre için yapılan hazırlıklar, Kongre'ye katılan ülkeler, alınan kararlar etraflıca değerlendirildi. Kongre'ye katılanların Türkiye'ye ve Atatürk devrimlerine bakış açısı ve basın kongreye ilgisi değerlendirildikten sonrakonu ile bağlantısından dolayı TKB'nin kapatılmasına da kısaca yer verildi.

Kongre'nin toplanış yılı olan 1935 Türkiye'sinin Türkçesi ile günümüzde kullanılan Türkçe arasında farklılıklar bulunduğu bir gerçektir. Makale boyunca günümüz Türkçesine daha yakın bir dil kullanımı tercih edilirken gazete metinlerinden yapılan doğrudan alıntılarda imla farklılıklarının düzeltilmesi yoluna gidilmedi. Ayrıca 1935'te kullanılan bazı kelime ve kavramlar günümüzdeki yazın dilinde yaygın şekilde kullanılmamaktadır. Metinde bunların bazılarının değiştirilmesi yoluna gidilmezken "dilev" örneğinde görüldüğü gibi günümüz neslinde karşılık bulmayan bazı kelimelerin ya günümüz Türkçesindeki karşılıkları verildi ya da parantez içinde açıklanması yapıldı. Metinde karşılaşılan güçlüklerden bir tanesi ise yabancı katılımcıların isimlerinin telaffuzu ile ilgilidir. Dönemin gazetelerinde katılımcıların adları Türkçe telaffuz edildikleri şekliyle yer almaktadır ve gazeteden gazeteye de farklılık gösterebilmektedir. Makalede söz konusu isimlerin orijinal hali kullanılmış olmasına karşılık doğrudan alıntılarda gazete metnindeki şekliyle verildi. 12. Dünya Kadınlar Kongresi incelenirken konu ile ilgili yazılan ikinci el kaynaklardan yararlanılmış, konu ile ilgili Bakanlar Kurulu kararları ve TBMM görüşmelerine yer verilmiştir. Kongrenin çalışmalarının ve etkilerinin günü gününe takibi adına kongre ile ilgili ayrıntılı bir basın taraması yapılmıştır ve Uluslararası Kadınlar Kongresi'nin Türkiye'deki yansımaları değerlendirilmiştir.

I. Kadın Hakları ve Kadın Kuruluşları

1.1- Kadın Haklarına Kısa Bir Bakış

1.1.1. Kadın ve Hakları

İnsan hakları dil, din, ırk, cinsiyet ayrımı yapmaksızın insana insan olduğu için tanınan hakların tamamıdır. Kadının insan hakları, insan haklarından ayrı bir kategorisini oluşturmaz. Kadınların insan hakları, evrensel insan haklarının vazgeçilmez, ayrılmaz ve bölünmez bir parçasıdır. Ama sadece kadın olmalarından dolayı, kadınların insan hakları ağır ihlallere uğramaktadır. (Dinçkol, 2003; 13) Kadınlar, çok uzun bir süre -ve çoğu yerde hala- insan haklarından eşit bir biçimde yararlanamadılar; çünkü bildiğimiz tarih boyunca, hiçbir zaman dünyayı erkeklerle eşit bir biçimde paylaşmadılar. Bu eşitsizlik, yoğunluk ve biçim açısından toplumdaki topluma, dönemden döneme farklılıklar gösterse de, özünde değişmedi. (Berktay, 2004; 2) Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar çalışan nüfusun üçte birine, dünya gelirinin onda birine, yeryüzündeki mal varlığının yüzde birine sahiptir. (Özvarış, 2015; 17)

Homojen bir grup olmayan kadınlar, evrensel ataeril kültürden kaynaklanan ayrımcılık ve baskı karşısında ortak bir mücadele alanı etrafında örgütlenerek günümüzün en etkili küresel hareketi olmuşlardır. (Ertürk, 2015, 16) Kadın hareketinin çıkış noktası özgürlük ve eşitlik hareketidir. Hareket, toplumun özgürleşmeye başladığı, geleneksel yaşam biçiminden koptuğu, siyasal ekonomik dönüşümlerin yaşandığı 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl boyunca ideolojisini belirlemiş, feminizm kavramıyla kendini ifade etmiştir. (Çakır, 1996; 18)

Tarihte seçme ve seçilme hakkı feodalizmin yıkılması ile birlikte mülk sahibi erkeklere tanınan bir vatandaşlık hakkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransız Devrimi sonrasında da mülk sahibi olmayan erkeklere de tanınmıştır. Fransız Devrimi'nden sonra eşit oy hakkı için uzun mücadeleler gerekmiştir. Egemenliğin ulusu oluşturan yurttaşlara değil ulusa ait olduğu savunulmuştur. Egemenliği kullanmak da bir hak değil kamu görevi olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzden seçme ve seçilme hakkı vergi verenlerle sınırlandırılmıştır. Oy hakkına getirilen en yaygın sınırlama yaş ve cinsiyet sınırlamasıdır. (Kışlalı, 1996; 73-74) 1789 İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirgesi vatandaşlara eşit haklar vaat etmişti. Ancak bildirideki vatandaşlık hakları o dönemde sadece erkekler için geçerliydi. Vatandaşlık başta batıda olmak üzere tüm dünyada uzun süre kadınların mahrum edildikleri temel bir siyasi haktır.

Vatandaşlık kavramı devlet ile birey arasındaki ilişkinin çerçevesini çizmektedir ve bağımsız, özerk ve rasyonel birey anlayışı üzerine kuruludur. Sadece erkekte verili olarak kabul edilen bu özelliklerin kadında noksan olduğu anlayışı, kadınların vatandaşlık ve ona bağlı olarak oy kullanma hakkını kazanmaları 19. yüzyıl sonlarında ve 20. yüzyıl başlarında mümkün olabilmektedir. (Öztürk, 2012; 7)

Vatandaşlık kavramıyla özdeş hale gelen seçimlerde oy kullanarak temsilcileri seçme, devlet yönetiminde etkin olma hakkı kadın hakları mücadelecilerinin başlıca taleplerinden biri olmuştur. Kadınlara oy kullanma hakkının tanınması vatandaşlık haklarının tanınmasının önemli bir boyutudur. Ayrıca oy kullanma hakkı hem kadına erkeği ile eşit siyasi haklar temin etmekte hem de kadınların devlet ve toplum ile ilgili atılımlarda söz sahibi olmasını sağlamaktadır. Daha da önemlisi kadınlara kadınlar ile ilgili gerçekleştirilecek atılımları denetleme ve bunlara katkıda bulunma imkânı temin etmektedir. Bu yüzden de dünyada ulusal ve uluslararası düzeyde kurulan kadın birliklerinin pek çoğu seçme-seçilme hakkını kazanma taleplerini mücadelelerinin ana unsurlarından birisi olarak kabul etmişlerdir.

Kadınlara sosyal ve siyasal haklarının verilmesi 20.Yüzyıl'ın başından itibaren etkin bir mücadele vermeye başlayan kadın hareketleri sonucunda olmuştur. Bu süreçte kadınlara evlenme, boşanma, miras, eğitim görme, kamu görevlerinde yer alma gibi medeni ve toplumsal haklar verilmeye başlandı. Ancak devlet yönetimine etkin katılımını sağlayacak olan seçme-seçilme hakkının verilmesi gibi siyasi haklar kadınlara en son tanınan haklar oldu. Medeni ve siyasi haklar birinci kuşak insan hakları arasında yer alır. (Gemalmaz, 2010; 1622) Birinci kuşak insan haklarının kadınlara yaygınlaştırılması süreci, ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tamamlanabildi. (Çiftçi, 1999; 81)

Siyasal sistemde vatandaşların doğrudan ya da dolaylı olarak yöneticilerini seçme, bireysel ve toplumsal çıkarlar doğrultusunda siyasi kararları etkileme maksadıyla gerçekleştirdiği eylemlerin tamamı siyasal katılma olarak nitelendirilebilir. Siyasal katılma eyleminde birey hem karar verme hem de kararları etkileme konumunda bulunabilir. (Çağlar, 2011, 57) 20. yüzyılda geleneksel yaşam biçiminin terk edilerek çağdaş yaşam biçimine geçilmesiyle özellikle seçme-seçilme konusunda yasalarda yapılan eşitlikçi düzenlemeler, kadının siyasal katılımında değişiklikler yaratmıştır. Ancak bugün kadının siyasal katılımı hala erkeklerle eşit düzeye gelememiştir. (Gökçimen, 2008; 8) Kadınların öncelikle seçme ve seçilme hakkına sahip olması ile başlayan siyasi hak kazanımı aslında siyasi katılımın sağlanması ve bunun sonucunda demokrasi ve eşitliğin gerçekleşmesinde büyük önem taşır. (Konan, 2011; 159) Siyasal hakların bir diğer unsuru ise siyasi temsil hakkıdır. Siyasal temsil eşitliği kadınlarında parlamentoda erkekler ile eşit sayıda temsilini gerektirir. Ancak neredeyse tüm dünyada kadınların parlamentodaki oranı erkeklerin oranının çok aşağısındadır.

1.1. 2. Türk Kadınları Hak Arama Mücadelesinde

19. yüzyıl boyunca Avrupa'da kadınların erkeklerle eşit siyasal ve sosyal haklarını elde etmek için verdikleri mücadeleler, ülkelerinin siyasal, ekonomik ve sosyo-kültürel yapılarına göre çeşitlilik göstermiş ve kadınların bu hakları elde etmesi yüzyıllar süren bir mücadeleyi gerektirmiştir. (İçke, 2014; 43) Başta İngiltere olmak üzere Avrupa ülkelerinde başlayan kadınların siyasi hakları için mücadele eden kadın hareketinden Osmanlı ve Cumhuriyet devri Türk kadını da etkilenmiştir. Türkiye'de ise cumhuriyetin ilk yıllarındaki atılımlar hariç tutulursa kadın hakları alanındaki gelişmelerin istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir.

Dünyada kadınlarının siyasal ve sosyal haklarını kazanmak için verdiği mücadele sürecinden Türk kadınları da geç de olsa etkilenmeye başladılar. Bu durumun tarihsel süreçten kaynaklanan çeşitli nedenleri vardı. İslamiyet'in kadınlara devrim niteliğinde sosyal ve hukuki haklar temin etmesine rağmen zamanla Müslüman toplumlarda kadın erkeğin emrinde, erkeğin yöneticiliği ve gözeticiliği altında bir konuma indirildi. (Talaslı, 1996; 51-52) Osmanlı Devleti'nde 16. yüzyıldan itibaren yönetici sınıflar İslam dininin hükümlerini kadınları toplumsal yaşamın dışında tutacak şekilde yorumlamışlardır. (Tekeli, 1982; 194)

Bu durum büyük oranda Tanzimat devrindeki batılılaşma hareketine kadar devam etmiştir. Modernleşme hareketi Tanzimat Fermanı ile askeri reformların çerçevesinin dışına taşmış ve bu ferman bir dizi reformun başlangıcı olmuştur. (Caporal, 1982; 8) Tanzimat döneminde eski yasaların kadınlar lehine yumuşatılması gibi kadınlar lehine bazı değişiklikler olmuştur. Fikir ve yazın alanında da kadın hakları ile ilgili yazılar çıkmaya başlamıştır. (Taşkıran, 1973; 25) Tanzimat devrinde kadınlara eğitim yolunun açılması (Berkes, 1973; 86), Birinci Meşrutiyet döneminde kızlara lise düzeyinde eğitim verilmeye başlanması (Kurnaz, 1990; 12) devrin önemli başarılarıdır. Tanzimat Dönemi'nde kadınların kadın gazete ve dergilerini yayınlamaya başlayarak Türk kadınının sesini duyurmaya başlaması kadın hakları adına devasa bir gelişmedir.

Türk kadın hareketi bir özgürlük ve eşitlik hareketi olarak dünyada yaşanan dönüşümlerin Osmanlı toplumunu etkilediği 1900'lerde, II. Meşrutiyetin özgürlük idealinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. (Benazus, 2005; 315) Bu dönemde kadınlar ilk defa kadınları örgütlenme yoluna gitmişlerdir. (Çakır, 1994; 141) Bu dönemde yayınlanan mecmua ve gazetelerde bir yandan Osmanlı kadınları için hak talep edilirken diğer yandan dünyadaki kadın hareketlerinin de ilgiyle takip edildiği görülmektedir. Osmanlı feministleri Batıdaki "Sufrajat" hareketini yakından takip etmişlerdir. Tanzimat'tan itibaren yüzünü batıya dönmüş olan Osmanlı'nın dünyadaki kadın hareketlerinden etkilenmemesi beklenemezdi. (Kurnaz, 2013; 20) Devrin öncü yazarları bir yandan batıdaki gelişmelerle ilgilerinken diğer yandan Türk toplumunun kültürel değerlerinden kopmadan kadınların sosyal hayatta daha iyi bir yere gelmelerini sağlamaya çalışmışlardır. Hatta kadınlara oy hakkı verilmesi meselesini takip etmişlerdir (Güneş, 2012; 159). II. Meşrutiyet döneminde kadınlar üniversite eğitimi almaya başlamış, hukuki alanda ise 1917'de çıkarılan Aile Kararnamesi ile kadınlara evlilik ve boşanma hukukunda bazı haklar tanınmıştır. (Lewis, 1998; 229) II. Meşrutiyet döneminde yapılan hukuki düzenlemeler Tanzimat sonrası başlayan süreçte kadının sosyal statüsünde ortaya çıkan ilerlemelere uyum sağlayacak yeni bir hukuki statünün ilk adımlarını teşkil etmektedir (Akyılmaz, 2000; 85) ve Cumhuriyet dönemindeki gelişmelerin ilk basamağı gibidir.

Türk kadınının sosyal yaşamının değişmesinde, kadının kamu yaşamına girmesinde Balkan Harbi (Toprak, 1994; 5) ve I. Dünya Savaşı'nın önemli rolü vardır. Milli Mücadele'de Türk kadını bir yandan mücadeleye destek olurken diğer yandan hem cemiyetler kurarak hem de propaganda faaliyetleri yürüterek siyasallaşmıştır. Türkiye'de kadınların hak araması sürecinin anlatımında *geriye baktırmayan, süreci atlayan* (Demirbilek, 1992; 8) tavrın etkisiyle cumhuriyet öncesi döneme pek değinilmese de Cumhuriyet kadınının Osmanlı'nın son döneminde kazandığı tecrübeyi tevarüs ederek mücadelesine yön verdiği unutulmamalıdır.

Osmanlı dönemi kadın hareketleri kadın aktivistler için başlangıcı oluşturmuştur. Fakat Türk kadını, Türkiye Cumhuriyeti devrinde hak kazanma bakımından en ileri memleketlerle boy ölçüşecek duruma erişmiştir. (İnan, 1982;150) İnkılâbın önderi Mustafa Kemal Paşa, 1925'te Kastamonu'da yaptığı konuşmada Türk inkılâbının başarılı olmasını toplumda kadının düzeyinin yükseltilmesiyle bağlantılı gördüğünü belirtmiştir. (Sevim, Öztoprak, Tural, 2006; 540) Atatürk, "Siyasi ve sosyal hakların kadın tarafından kullanılmasının, beşeriyetin saadeti ve prestij açısından gerekli olduğunu" (Doğramacı, 1992; 133)düşünmektedir. Atatürk İlke ve Devrimleri ile kadının etkin olmadığı teokratik Osmanlı toplumundan, kadının var olduğu toplum yapısına geçilmiştir. (Doğramacı, 1992; 444)

Cumhuriyetin ilk evresinde kadınlara sosyal ve siyasi hakların tanınmasında o devre göre hızlı sayılabilecek atılımlar gerçekleştirilmiştir. Medeni Kanun ile yapılan düzenlemeler ve otuzlu yıllarda siyasi hakların verilmesi süreci bugün bile öykünerek anlattığımız bir hak tanıma süreci oldu. Cumhuriyetin ilk evresinde bir yandan toplum yeniden yapılandırılırken diğer yandan kadının yurttaşlık haklarını kazanması sağlanarak kadının toplumsal değişimine ivme kazandırılmıştır.

1.2.Kadın Hakları Hareketinin Kurumsallaşması

1.2.1.Türk Kadın Birliği ve Dünya Kadınlar Birliği

Cumhuriyet devrinde kadın hakları mücadelesi veren Türk kadını mücadelesini örgütlenme yoluna gitmiş ve Türk Kadın Birliği (TKB)'ni kurmuştur. TKB 7 Şubat 1924 tarihinde Nezihe Muhittin önderliğinde İstanbul'da kuruldu. (Kaplan, 1998;141) Cumhuriyet devrinde Türk kadın hareketinin öncülüğünü yapan kadınlar 1923 seçimleri sürecinde kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi için çaba gösterdiler. Hatta Kadınlar Halk Fırkası adında bir parti kurma girişiminde bulundular. Ancak partilerinin kurulmasına izin verilmedi. 1923 seçimleri sırasında partileşmelerine izin verilmeyen kadınlar seslerini bu kez bir dernek çatısı altında duyurmaya çalışıyordu.

Siyasi katılımın dışına itilen Türk kadını temeli siyasi bir oluşum olan bir dernek çatısı altında örgütlenmiş ama başlangıçta siyasi haklar meselesine mesafeli durmayı tercih etmiştir. TKB ilk döneminde daha çok yardım organizasyonları ve bilimsel konferanslar yolu ile kadınların aydınlatılması, yayın çıkarılması yönünde faaliyetlerde bulundu. (Bozkır, 2000;102)

1927 yılı TKB için önemli değişimlerin yaşandığı bir yıl oldu. TKB 1927 seçimlerine katılabilmek için çalışmalarına başladı. Hatta TKB tüzüğünün ikinci maddesi değiştirilerek (Cumhuriyet, 26 Mart 1927) kadının siyasi haklarını talep etmesine kapı açıldı. Kadınların siyasi hak talebi devrin siyasi aktörleri tarafından 'kadınların içtimai durumunun henüz yeterli olgunluğa ulaşmadığı' gerekçesiyle reddedildi. (Cumhuriyet, 9 Haziran 1927) Hatta Falih Rıfkı gibi bazı gazeteciler Türk inkılâpçıların kadınlara çok ileri haklar temin ettiğini, kadınların bu yeni durumun gerektirdiği şeyleri başarabilmesi için bile epeyce zaman gerektiğini ileri sürerek siyasi haklar için erken olduğunu iddia etti. (Atay, Milliyet, 22 Haziran1927;1) Nezihe Muhittin'in siyasi haklar konusundaki ısrarı TKB ile hükümet arasındaki ilişkileri gerginleştirdi. Bu süreçte Nezihe Muhittin Hanım bir yolsuzluk iddiası ile TKB'nin yönetim kurulu başkanlığından uzaklaştırıldı. Birlik Önce Saide Hanım'ı ardından da Latife Bekir Hanım'ı başkanlığa seçti. (Cumhuriyet, 21 Kanun-u sani 1928) TKB'de yaşanan yönetim değişikliği sonrasında Birlik devrin siyasilerinin zamanı gelince kendilerine tanyacağı hakları bekleyen ve hükümetle uyumlu çalışan, siyasi taleplerden uzak bir hüviyete büründü.

Birlik bu süreçte Nezihe Muhittin döneminde başlatılmış olan uluslar arası kadın birlikleri ile olan ilişkilerini sürdürdü. TKB, 1926 Paris Kongresi sırasında Uluslararası Birlik'e kabul edildi. Uluslararası Birlik'in çalışmaları ve dünya feministlerinin faaliyetleri ile ilgili yazılar TKB'nin yayın organı olan Türk Kadın Yolu Dergisi'nde yer alırken Türk kadını ile ilgili yazılar da JusSuffragii'de yayınlanıyordu. Diğer yandan Türk feministlerinin çabalarına ilgi duyan batılı hemcinsleri hem yazışmalarla hem de Türkiye'ye yaptıkları ziyaretlerle iki taraf arasındaki ilişkilerin devamına katkıda bulunuyorlardı. Nezihe Muhittin Hanım, Madam CorbettAshby ile 1926 tarihli bir yazışmasında Birlik'in kongresini İstanbul'da yapmasını önermişti. (Davaz,2014; 152-154) Nezihe Hanım'dan sonra da TKB ile Uluslararası Kadın Birliği (UKB)'in arasındaki ilişki devam etti.Makalenin ana temasını oluşturan Dünya Kadınlar Birliği'nin İstanbul'daki kongresinin organizasını de TKB, UKB ile birlikte yapmıştır.

İstanbul'da 12. Kongresini toplayan Dünya Kadınlar Birliği'nin temelleri ise ABD'de atıldı. 1848'de New York Seneca Falls'da bir grup ABD'li kadın bir toplantı düzenleyerek Kadın Hakları Bildirgesi'ni kaleme aldılar. Bundan yarım yüzyıl sonra 1902'de Washington'da birçok ülkenin katılımıyla uluslararası bir örgütlenme kurmak amacıyla yeni bir adım atıldı. Ayrıca 19. Yüzyılın sonuna doğru düzenlenen

fuarlarda kadınlar da konferanslar, sergiler düzenleyerek seslerini dünyaya duyurmaya çalıştılar ve örgütlenmeye çabaladılar. (Davaz, 2014; 25) 19. Yüzyılın sonlarında yoğunlaşmaya başlayan kadın talepleri yirminci yüzyılın başında daha yüksek sesle dillendirilmeye başlandı. Batı ülkelerinde sanayileşmenin getirdiği toplumsal dönüşüm daha hızlıydı ve bu durum kadının sosyal hayatın içinde daha fazla yer alması neticesini doğuruyordu. Sosyalleşen batı kadını devletlerin erkeklere tanıdığı hakları kadınlara da tanınmasını talep ediyordu. Küresel savaşın kadını iş hayatının içine daha fazla çekmesi de kadın hareketi için önemli unsurlardan biriydi. Toplumda daha görünür hale gelen, eğitim olanaklarından daha fazla yararlanmaya başlayan, iş hayatında yer alan batı kadını hak ve hukukunu talep etmede daha cüretkâr hale gelmişti. Çeşitli örgütlenmelerle haklarını talep ediyor, açlık grevleri, gösteriler düzenliyordu. Hatta İngiliz Suffrajeterleri gibi bazı ekstremist gruplar şiddet hareketlerine dahi başvuruyordu.

Bu süreçte yerel ve uluslararası arenada faaliyet gösteren pek çok kadın derneği kuruldu. 12. Kongresini İstanbul'da toplayan Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkı için Uluslararası Birlik de bunlardan birisidir. Uluslararası Kadın Birliği teşkilatının temelleri 1902'de Washington'da atılmıştır. O zaman dünyanın hemen hemen hiç bir yerinde feminist fikirler ilerlemediği için bu toplantıya ancak altı ülke katılmıştır. Kongre 1904'te Berlin'de tekrar toplanılmak üzere dağılmıştır. (Zaman, 18 Nisan 1935) 1904'te ilk önce uluslararası bir dernek kurulmuş, derneğin nizamnamesi hazırlanmış ve işe başlanılmıştır. Derneğin ismi "Alliance International Pour le Suffrage de Femmes" yani "Uluslararası Kadınların Oy Vermeye Katılması Derneği" olarak belirlenmiştir. Dernek adını zaman içinde aldığı tepkilere göre değiştirmiş ve 1926 Paris konferansında derneğin adı "Kadınların Oy Vermeye Katılımı ve Siyasi, Hukuki Haklarının Alınması İçin Uluslararası Birliği" adını almıştır. (Zaman, 18 Nisan 1935) Berlin kongresinde Birlik kuruluşunu tamamlayarak sekiz ülkenin üye dernekleri ile çalışmaya başladı. (Davaz, 2014; 61)

Birlik'in nizamnamesinin ikinci maddesi birliğin amaçlarını ortaya koymaktadır. Buna göre birliğin amacı "bütün milletlerdeki kadınların hürriyete kavuşması, siyasi haklarının tanınması, kanun ve uygulamalarda erkeklerle eşitlik sağlanması, kadınları vatandaşlık sahasına ve hizmetlere ulaştırmaktır". Birlik bütün milletlerin kadın cemiyetlerinin birleşmesinden oluşan bir federasyon şeklindedir. Birlik her üç yılda bir kongre yapmaktadır. Birliğin her üç ayda bir çıkan bir yayın organı vardır. Birlik amaçlarına ulaşmak için komisyonlar halinde çalışmaktadır. Bu komisyonlar; Kadınların seçimlere katılabilmesi ve siyasi haklarını elde etmesi komisyonu, ahlakta eşitlik ve kadın ticareti ile mücadele komisyonu, Milletler Cemiyeti (MC) ve barış komisyonu, Kadının hukuki durumu komisyonu, kadın ve erkeklere iş denkliği komisyonlarıdır. (Zaman, 18 Nisan 1935)

Birlik, üçüncü konferansını Kopenhag'da topladı. Bu konferansta alınan en önemli karar Birlik'in yayın organı olan JusSuffragii dergisinin çıkarılması kararı idi. (Davaz, 2014; 64) Kongrede özellikle kadınların seçme ve seçilme hakları söz konusu olmuştu. (Woolf, 2010; 125) Birlik daha sonra Amsterdam (1908), Londra (1909), Stockholm (1911), Budapeşte (1913)'de kongreler yaptı. Stockholm Kongresi'nde siyasi haklarını kazanan memleketlerin uluslar arası kadın seçim mücadelesine nasıl müdahale edebileceği, seçim hakkının verilmesinin kadınların yaşamında neleri değiştirdiği, kadınların siyasi partilere katılması meseleleri tartışıldı. (Woolf, 2010; 125) Birlik'in kongreleri 1913-1920 arasında savaş nedeniyle yapılamadı. (Davaz, 2014; 80-100). Birlik'in 6-12 Haziran 1920'de Cenevre'de yapılan sekizinci kongresinde Türkiye'yi Azize Kıbrıslı temsil etti. 1913- 1920 arasında yirmiyi aşkın ülkede kadınlar seçme ve seçilme hakkı kazanmıştı. Bu ülkelerin delegeleri kongrede söz alarak verdikleri hak kazanma mücadelesini anlattılar. Bir sonraki kongre faşizmin ayak seslerinin duyulmaya başlandığı Roma'da yapıldı. (Davaz, 2014; 103-110) Uluslararası Birlik 10. Kongresini Paris'te (1926) topladı. Bu kongrede MC ile sürekli çalışmanın temelleri atıldı ve barışın korunması gündeme getirildi. UKB'ne bu kongrede katılan 13 yeni örgütten biri de Türk Kadın Birliği idi. Ancak TKB bu kongreye delege göndermedi. (Davaz, 2014; 114-116)

TKB, Birlik'in Berlin'deki 11. Kongresine katılması için Efzayış Suat'ı görevlendirdi ve ilk kez Uluslararası Birlik'in kongresine katılmış oldu. TKB, kongreye delege gönderebilmek için hükümetten yardım istedi. Hükümetin talebe olumlu yanıt vermesi ve yol parasının ödenmesiyle Efzayış Suat Hanım kongrede TKB'yi temsil etti. (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 229.541. 5) Hükümet, TKB'ye maddi yardımla birlikte gidecek delegeye direktifler de iletmişti. Bu durum TKB'nin faaliyetlerinin hükümet tarafından yakından takip edildiğini göstermesi bakımından anlamlıdır. 11. Kongreden sonra Birlik'in yönetim kurulu üyeleri bir dizi ziyaret kapsamında Türkiye'yi de ziyaret ettiler. TKB Başkanı Latife Bekir Hanım bu ziyaret sırasında daha önce Marsilya'da yapılmış olan ve 12. Kongre için üyeleri İstanbul'a davet eden çağrıyla yineledi. (Davaz, 2014; 123) Birlik 1933'te Marsilya'da bir ara kongre düzenledi. Kongreye Türkiye'den Seniha Rauf ve Lamia Refik katıldı. Hükümet "İnkılâbımızın Türk kadınına kazandırdığı yüksek mevkinin ve umdelerin harice de duyurulması için propaganda zemini" olarak gördüğü kongreye katılım için TKB'ye tahsisat gönderdi. (BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer No: 229.541.11)

2.12. Uluslararası Kadın Birliği Kongresi

2.1. Kongrenin İstanbul'da Toplanmasının Nedeni

Uluslararası Kadınlar Birliği'nin 12. Kongresini İstanbul'da toplanmasının ardında Türk kadınının cumhuriyet devrinde siyasal haklarını elde edişi yatmaktadır. Nitekim aşağıda da görüleceği üzere kongreye katılan delegeler ısrarla Türkiye'de kadının yaşadığı değişime vurgu yapmış ve Atatürk devrimlerine duydukları hayranlıktan yer yer gıpta ile bahsetmişlerdir. Virginia Woolf da kongrenin İstanbul'da toplanmasının nedenini Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını kazanmasının uluslararası alanda ses getiren bir gelişme olmasına bağlamaktadır. (Woolf, 2010; 125) Kongrenin İstanbul'da toplanmasında bir diğer etken de Türk Hükümeti'nin kongreye sağladığı maddi destektir. Mali sorunlarla boğuşan Birlik'e İstanbul'da sağlanan konaklama, ulaşım, haberleşme olanaklarının yanında özel basılan posta pulları ile önemli bir maddi katkı sağlanmıştır. Kongre ilk kez Müslüman bir ülkede toplanıyordu ve kongrenin katıldığı ülkede kongre hükümet tarafından ilk kez bu ölçüde destekleniyordu. Türk hükümeti kongrenin Türkiye'nin tanıtıma yapacağı katkıyı göz önünde bulundurarak kongreye destek veriyordu. Kongre Atatürk devrimlerinin ve bu devrimler sürecinde Türk kadınının yaşadığı değişimin dünyaya tanıtılması için büyük bir fırsat olarak görülüyordu.

Kongrenin İstanbul'da toplanmasında İstanbul'un konumu da etkili olmuştur. Doğu ile batının arasında yer alan şehre daha fazla delegenin gelmesi beklenilmektedir. Uluslararası Birlik doğu kadınlarını da Birlik'e dâhil etmek istiyordu. Nitekim İstanbul kongresine Ortadoğu'dan, Asya'dan, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerden temsilciler katılmıştı. Günler hatta haftalar süren yolculuklardan sonra İstanbul'a ulaşan doğulu kadınların Avrupa'ya ulaşması çok daha güçtü. İstanbul ise daha geniş kitlelerin katılımına elverişli bir konumda bulunuyordu.

Diğer yandan İstanbul'un kültürler arası etkileşimde oynayacağı rol de göz önünde bulundurulmuştur. İstanbul, Müslüman doğu ülkeleri ile batı dünyası arasında bir köprü görevi ifa edebilecek bir konumdadır. Kongrede de ele alınan doğu-batı işbirliğinin kurulması için elverişli bir yere ve birikime sahip bir kent olması İstanbul'un tercih edilmesinde etkili olmuştur.

İstanbul'a gelmeden önce Seylan'a uğrayan Avustralya heyeti başkanı Seylan'ın Müslüman kadınlarının kongreye samimi selamlarını ileten bir mektup getirmiştir. Seylan kadınları kongrenin İstanbul'da toplanmasından mutluluk duyduklarını belirtmişler ve kongre müzakerelerinin dünya kadınlarının hak ve imtiyazlarını tamamıyla gerçekleştirmesi beklentisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Seylanlı kadınlara göre kongrede Türk kadınlarının göstereceği başarı tüm Müslüman kardeşlerinin itibarını bir kat daha arttıracaktır. (Cumhuriyet, 12 Nisan 1935)

Kongrenin İstanbul'da toplanması Türk kadın hareketi için de önemli bir kazanımdır. Kongre sayesinde Türk kadını Türkiye'nin ve Türk kadınının cumhuriyet devrinde yaşadığı değişimi dünya kadınlarına gösterme imkânına kavuşmuştur. Bu kongre Türkiye'de kadın hakları tarihi ile ilgili milat noktalarından biri olmasının yanı sıra kadın hareketlerinin ilk dalgasının uluslararasılaşma ve kolektif bir kimlik oluşturma çabaları açısından da özel bir önem taşımaktadır. (Ökten, 2002;55)

2.2. Kongre İçin Yapılan Hazırlıklar

Kongre yaklaştıkça Türkiye'deki kongre hazırlıkları da hız kazanmaktadır. Kongre hazırlıkları için UKB Başkanı Türkiye'ye gelecektir. (BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 594.51.3) TKB merkez heyeti ile UKB merkezi büro erkânı Pera Palas otelinde toplanarak 18 Nisan'da Yıldız'da toplanacak olan feminizm kongresinin programını, yapılacak törenleri ve verilecek söylevleri görüşerek kongre programını hazırlamışlardır. (Cumhuriyet, 9 Nisan 1935)

İstanbul'da toplanacak UKB kongresi dolayısıyla bastırılacak posta pulları ile ilgili kanun layihası 28 Şubat 1935'te yayınlandı. (BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 52.14.6) TBMM'nin 13 Mart 1935 tarihli oturumunda UKB'nin İstanbul'da yapılacak toplantısı münasebetiyle bastırılacak hatıra pullarına dair olan kanun layihası görüşüldü. Konu, Meclis gündemine gelince Ordu milletvekili Ahmet İhsan Tokgöz, uluslararası mahiyette olan bu gibi toplantılarda başka memleketlerde böyle pulların yapılıp yapılmadığını sormuştur. Bütçe Encümeni Başkanı olan Isparta milletvekili Mükherem Ünsal başka memleketlerde böyle pullar bastırılmadığı cevabını vermiştir. Sayın Ünsal'a 'göre bastırılmasının siyasi cepheden hiçbir mahzuru yoktur. Pul Türkiye Cumhuriyeti unvanını taşıyacaktır. Pul yabancı memleketlerde de kullanılacağından koleksiyonerlerin eline geçmesi itibariyle de faydalı olacağı düşünülmüştür'. Görüşmeden sonra kabul edilen kanun layihasına göre pullar Türkiye Cumhuriyeti hükümeti adına UKB tarafından bastırılacaktır ve 1935 yılı sonuna kadar geçerli olacaktır. (TBMM ZC, Devre: 5, İ: 4, C:1, 13. 3 1935) Görüldüğü gibi TBMM meseleye Türkiye'nin tanıtımı açısından bakmakta ve bu pulların bastırılarak uluslararası dolaşıma sokulmasına izin vermektedir. Basılan pullarda dünyaca ünlü kadın yazarlar, edebiyatçılar, ya da çeşitli alanlarda dünyanın önde gelen kadınları yer almaktadır. Pullarda o tarihe dek Nobel ödülü almış kadınlara da yer verilmiştir. Pulların birinde ise Atatürk yer almaktadır.

Kongreye gelecek delegelerin istirahatları için otellerde yerler hazırlanmıştır. Delegeler çoğunlukla Taksim civarındaki otellere yerleşmişlerdir. Birlik'in yönetim kurulu ve organizasyonda yer alacak üyeler

için Pera Palas'ta bir ofis ayarlanmıştır. Konferans sürecinde otelle Yıldız Sarayı arasında birkaç otobüs işletilecektir. Kongrenin toplanması dolayısıyla Türk kadınlarının yaptıkları elişlerini gösteren bir sergi de açılacaktır. (Akşam, 2 Nisan 1935) TKB idare heyeti ile UKB yönetim kurulu, kongrenin ruznamesini hazırlamıştır. Buna göre kongre Nisanın 18'i ile 25'i arasında yapılacaktır. (Akşam, 5 Nisan 1935)

İstanbul'da toplanan 12. Uluslararası Kadınlar Kongresi'ne katılacak üyeler 7 Nisandan itibaren İstanbul'a gelmeye başlamıştır. (Son Posta; Cumhuriyet; Akşam, 8 Nisan 1935) TKB'den gelen habere göre Türkiye Cumhuriyeti konsoloslukları kongreye katılacak delegelere ücretsiz vize verecekti. (Davaz, 2014;608) Kongreyi Türkiye'nin tanıtımı için bir fırsat olarak gören hükümet her türlü kolaylığı gösteriyordu. Kongre için TKB de tüm imkânlarını seferber etmişti. Kongrede dil bilen kadınlar ve genç kızlar görevlendirilerek iletişim sorununun çözümü yoluna gidilmişti.

11 Nisan'da UKB Başkanı Madam CorbettAshby, İstanbul'a geldi. Madam Ashby yaptığı açıklamada 'feminizm kongresine 210 azanın katılacağını, ayrıca 83 yardımcı azanında kongrede bulunacağını' söylemiştir. Açıkta kongreyi takip etmeye gelecek olanlarla birlikte sayı bir hayli artacağından salonun kongre için yeterli gelmeme ihtimali bulunmaktadır. Kongrede nutuklar Fransızca, Almanca ve İngilizce olarak söylenecektir.

2.3.Kongrenin Katılımcıları

İstanbul Kongresi,UKB'nin 1935'e kadar topladığı kongreler içinde en geniş katılımlı toplantısı olma özelliğini taşımaktadır. (Zaman, 18 Nisan 1935)Kongreye hem batı ülkelerinden hem de doğu memleketlerinden katılımlar olmuştur. Kongreye Almanya, İtalya ve Japonya gibi ülkelerin katılmaması dikkat çekicidir. Japon heyeti paraları kıymetten düştüğü için kongreye katılmanın masraflarını ödeyemeyeceklerini, bu yüzden de kongreye katılmayacaklarını bildirmiştir. (Cumhuriyet, 14 Nisan 1934) Almanya ve İtalya gibi faşizmin yükseldiği ülkeler ise zaten kadın derneklerini kapatmış ve "barış" temasının işlendiği bu kongrede yer almak istememişlerdir. Nitekim aşağıda da görüleceği üzere kongrede savaş ve silahlanma aleyhinde şiddetli konuşmalar yapılmış ve kongre adeta İngiltere- Amerika gibi ülkelerin başını çektiği batı bloğunun sözcülüğünü yapmıştır.

Kongreye 40 kadar ülkeden delegeler katılmıştır. Yani kongrede yaklaşık 200 milyonluk nüfusu temsil eden temsilciler yer almıştır. Kongreye katılan ülkeler şunlardır: Hollanda, Amerika, İsviçre, Avustralya, Mısır, Hindistan, Bulgaristan, Çekoslovakya, Yeni Zelanda, Romanya, Fransa, Norveç, Yugoslavya, Portekiz, Jamaika, İran, Polonya, Yunanistan, Estonya, Suriye, Danimarka, El-cezire, Lehistan, Belçika, Bermüd Adaları, Finlandiya, İngiltere, İrlanda, İzlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Lüksemburg, Macaristan, Serendib, Uruguay. Estonya kadın kuruluşları gibi bazı ülke temsilcileri kongreye resmi delege olarak değil dost aza olarak katılmışlardır.Seylanlı kadınlar kongreye delege gönderememiş, sadece Avustralyalı delege aracılığıyla bir mektup gönderebilmişlerdir. İran delegesi zaten İstanbul'da yaşamaktadır. Jamaika temsilcisi yıllardır Fransa'da yaşayan bir gazetecidir. Kongrede Türkiye'yi 12si asil 12si yedek olmak üzere 24 delege temsil etmiştir. 1935 seçimlerinde meclise giren Türkiye'nin ilk kadın vekillerinin tamamı kongrede yer almıştır.

Kongreye katılan delegeler yıllarını feminizm davasına vakfetmiş ak saçlı matmazeller, ülkelerinin önde gelen kadın gazetecileri, ülkelerinde eşleri siyasi kariyer sahibi olan memleketlerinin tanınmış kadınlarıdır. Katılan delegelerin eğitim durumu vasatın çok üzerinde olup hepsi bir ya da birkaç yabancı dil bilmektedirler. Birçoğunun asıl mesleği hekimlik ya da gazeteciliktir. İngiliz temsilcileri gibi içlerinde parlamentoda milletvekili olarak görev yapanlar da bulunmaktadır. Delegelerin neredeyse tamamı yıllardır kadın davasına gönül vermiş, kadın hakları için mücadele etmiş, çeşitli kadın kuruluşlarında faaliyet göstermiş kadınlardır. O yıllarda kadının dünya genelindeki durumu dikkate alındığında siyasi, sosyal, ekonomik haklarından mahrum dünya kadınına ekonomik gelecek kaygısı olmayan makam ve mevki sahibi seçkin bir kadın topluluğu temsil etmektedir.

Kongreye Avustralya delegesi olarak katılan Madam Kardel Oliver'i "Zengin eşinden kalan miras sayesinde çalışmak külfetinden kurtulmuş bir kadın" olarak tanımlayan Son Posta muhabiri Madam Oliver'e ülkesindeki kadınların durumu ile ilgili sorular sormuştur. Madam Oliver, ülkesinde kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğunu söylemiş ve işsiz erkek sayısının neredeyse işsiz kadın sayısı ile aynı olduğunu iddia etmiştir. Muhabirin toplanacak kongrenin ekonomik bunalımın kalkmasına, silahların bırakılmasına ya da dünya barışının sağlanmasına katkısının ne olacağına dair sorusuna karşı Madam Oliver, 'bütün bu amaçların gerçekleştirilemeyeceği, ancak kongrede insanları bu derlerden kurtarabilecek köklü tedbirlerin alınabileceği' cevabını vermiştir. Madam Oliver, Dünya barışının korunması için kadınların siyasi hayata girmesi gerektiği kanaatindeydi. Ayrıca silahların bırakılmasının milletlerin başında bulunanlara barış sevgisinin aşılması ile mümkün olabileceğini düşünmektedir. Ekonomik bunalımın ise dünya barışının sağlanması ile çözülebileceğini düşünmektedir. Röportajı yapan Son Posta muhabiri Avustralyalı Madam'ın dünya sorunlarını çok basit gördüğü kanaati ile otelden ayrılmıştır. (Son Posta, 10 Nisan 1935)

Kongreye Hindistan delegesi olarak katılan Begüm Şerife Hamit Ali, Son Posta muhabirine verdiği mülakatta Hindistan'da kadınların erkekler gibi çalışmak, oy vermek ve evlilikte erkeklerle eşitlik gibi haklardan mahrum olduklarını söylemiştir. Hindistan'daki çok evlilik sorununa da değinen delege ülkesinde erkeklerin 20 kadar kadınla evlenebildiğinden bahsetmiştir. Muhabir barış hakkında ne düşündüğünü sorunca Bayan Begüm Halit, bir hatip coşkusu ile kendilerinin savaşın en büyük düşmanı olduğunu söylemiş ve çare olarak da bütün dünya milletlerinin Gandhi mezhebinin mensupları gibi düşünmesini önermiştir. (Son Posta, 14 Nisan 1935) Begüm Halit Hanım, ülkesinde çok kadın almak âdetinin Türkiye'de olduğu gibi kanunla kaldırılmasını istediklerini ve Türk kadınlarına imrendiklerini söylemiş (Akşam, 16 Nisan 1935) ve Hindistan'daki çocukların evlendirilmesiproblemine dikkat çekmiştir. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935)

Romanya temsilcisi ülkesinde kadınların hemen hemen tüm haklarını aldıklarından bahsetmiş, yalnız işe girişte hala erkeklerin daha fazla tercih edildiğinden yakınmıştır. Kadınların barış için yapabileceklerini ise barış duygularını yaymak, barış için propaganda yapmak, çocuklarına, kocalarına, kardeşlerine savaşın ne kadar müthiş bir afet olduğunu telkin etmek olarak sıralamıştır. Romanya delegesi savaşa karşı olmakla birlikte gerektiğinde kadının da memleket savunmasına katkıda bulunmasının gerektiğini belirtmiştir. Ancak kadının katkısının ille de kıtlada olmasına gerek olmadığını, kadınlardan geri hizmetlerde yararlanılabileceğini söylemiştir. Kadınların "ille asker olacağız!" diye tutturmalarının makul ve haklı olmadığını söyleyen delege kadınların asker olmakta diremelerini "şımarıkça" olarak nitelendirmiştir. (Son Posta, 14 Nisan 1935)

Kongreye katılanlar arasında en fazla dikkati çekenlerden birisi Jamaika temsilcisi Miss Mood Marson olmuştur. M. Marson bir ülkeden ziyade beyazların haksızlığı yüzünden çok çeken ve yanlış tanınmış bir ırkı temsil etmektedir. M. Marson memleketinde yüz sene evveline kadar köle hayatının yaşandığını, diğer sömürgelere nazaran ülkesinin daha çok geliştiğini, dil olarak İngilizcenin kullanıldığını, yerli lisanın yazısı olmadığı için tamamen unutulduğunu, ülkesinde üniversite olmadığını, yüksek tahsil yapmak isteyenlerin eğitimlerine İngiltere'de devam ettiklerini anlatmıştır. (Cumhuriyet; 16 Nisan 1935) M. Marson, Jamaika'da evliliğin azlığından ve bu durumun ortaya çıkardığı sorunlardan bahsetmiştir. Jamaikalı kadınlar için çalıştıkları en büyük meselenin resmi evlilik ve medeni nikâhın temini olduğunu belirtmiştir. (Akşam, 21 Nisan 1935)

Fransız delegelere sorulan en önemli konu ise Fransa'da kadınlara siyasi haklarının neden hala verilmemiş olduğudur. Madam Brunswick bu soruyu şöyle cevaplamıştır: "Kadınların ekserisi dindar katoliklerdir zannediliyor. Eğer kadın siyasi hayata girerse klerikalizmin de politikaya karışacağından korkuluyor. Bundan başka hiçbir sebep yoktur". (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935) M. Brunswick, parlamentoda sol cenahu temsil eden grubun Fransa'da kadının çok nüfuz sahibi olmasını istemediğine dikkat çekmiştir. Bu grup kadınların ileride yavaş yavaş bu hakları elde edeceklerini savunmaktadır. Fakat Fransız kadınları bunu kabul etmemektedir. (Akşam, 16 Nisan 1935) M. Brunswick ayrıca "Dinlerine, ulusal ülkülerine sadık kalmakla beraber bütün dünya kadınları pekâlâ birleşebilir. İşte biz bunu temine çalışacağız" diyerek kongreden beklentisini dile getirmiştir. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935) Bir başka Fransız delegesi Matmazel Sellier ise Türkiye'de kendini yabancı hissetmediğini, çünkü her yerde Fransızca konuşan insanlara rastladığı, Türkiye'nin tamamıyla çağdaş bir memleket olduğunu söylemiş ve ziyaretinin Türkiye ile Fransa arasındaki geleneksel dostluğun yeniden kuvvetlendiği bir zamana gelmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935)

İran delegesi Ferhunde Rıza Hanım, Şah Pehlevi döneminde İran kadınının yaşadığı değişimden bahsetmektedir. İran'da kadınlara hakları tanınmış ve daha birkaç yıl öncesine kadar çarşafly kadınlarla dolu olan İran sokaklarında bugün açık üniformalı lise kızları dolaşmaktadır. Eskiden 12- 13 yaşındaki kızlar nikâh altına alınabiliyorken artık medeni kanunla evlenme belirli şartlara bağlanmış ve kızların 16, erkeklerin 18 yaşından önce evlenmesi yasaklanmıştır. İran kadınları mebusluk dışında her türlü işi yapabilmekte ve Avrupa'da tahsil görebilmektedir. "Çocuğunun en küçük bir rahatsızlığına bile tahammül edemeyen kadının kan görmeye dayanamayacağını, kadın kalbinin barut ve kan kokusu ile kaynaşmayacak kadar zayıf" olduğunu söyleyen Ferhunde Rıza hanım kadınların askerlik yapmasına karşıdır. (Son Posta, 16 Nisan 1935)

Kongreye İngiliz delegesi olarak katılan ve İngiltere parlamentosunda milletvekili olan Madam Picton Turberville, İngiliz delege heyeti arasında kadın hareketlerine katıldıklarından dolayı hapse mahkûm olmuş iki kadının da bulunduğu dikkat çekmiştir. İngiliz suffrajetlerinin muazzam çabaları neticesinde kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıyan İngiliz parlamentosunda 14 kadın milletvekili bulunmaktadır. M. Turberville kadınlığın her yerde hak aramakta olduğunu söylemiş ve Türk kadınlarını tebrik etmiştir. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935) Kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmesinin İngilizlerin hayatının her safhasına önemli etkileri olduğundan bahseden M. Picton, İngiliz Parlamentosundaki kadın vekillerin etkili çalışmalarından bahsetmiştir. 16 yaşından aşağı çocuklara sarhoş edici içkilerin satışının yasaklanması,

idama mahkûm gebe kadınların idamın müebbet hapse çevrilmesi yasaları gibi örnekler veren M.Picton artık İngiliz Parlamentosunda bir komisyon kurulacağı zaman "bir kadın aza bulunsun" denildiğini ama az sayıdaki kadın mebusların ihtiyaca cevap veremediğini söylemiştir. (Cumhuriyet, 21 Nisan 1935)

Yunanistan temsilcisi Madam Avra Theodoropouloya, Türk ve Yunan memleketleri arasındaki dostluğu takviye etmek için öğrenci değişimi, konferanslar, sanat sergileri, edebi eserlerin tercüme edilmesi, karşılıklı ziyaretlerin artırılması ve şahsi dostlukların artırılması gibi önerilerde bulunmuştur. 'Çünkü Türk ve Yunan milleti her zaman en çok birbirini anlayan ve birbirine en yakın olan iki millettir'. (Cumhuriyet, 17 Nisan 1935) Bu dönemde Türkiye ve Yunanistan arasındaki siyasi ilişkilerdeki yumuşama ve dostluk havası Yunan temsilcisinin sözlerinde yankısını bulmuştur.

Suriye temsilci heyetinin üyelerinden Suriye Maarif Nazırının eşi Madam Hayat el AzemBarazi, Suriye'de 15 yıl önce mücadeleye başlayan kadın hareketinin bir kadın cemiyetine sahip olduğunu söylemiş ve cemiyetin kadınların terbiye seviyesinin yükseltilmesi, kadın hapishanelerinin ıslahı, boşanma ve çok evlilik meseleleri üzerine çalıştığından bahsetmiştir.Yine fuhuşla mücadele, yerli sanayinin teşvik edilmesi, peçe ile mücadele edilmesi de Suriye kadın teşkilatlarının uğraş alanlarıdır. (Cumhuriyet, 17 Nisan 1935)

2.4.Kongrenin Ele Aldığı Konular, Kongrenin Çalışma Takvimi ve Faaliyetleri

Daha önceden planlandığı gibi Kongre çalışmaları Yıldız Sarayı'nda başlamıştır. Kongrenin toplanma yeri olarak Yıldız Sarayı'nın seçilmiş olması da hayli ilginçtir. Bu tercihle imparatorluğun yerine kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti, cumhuriyet yönetiminin saltanat yönetimine karşı zaferini ilan etmektedir. 15 Nisan akşamı İstanbul gazetecilerine çay ziyafeti verilmiştir. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935)16 Nisan'da Kadın Birliği merkez bürosunu açılış töreninin ayrıntılarını belirlemiştir. (Cumhuriyet; Zaman, 17 Nisan 1935)

18 Nisan'da Kongrenin açılışı yapılmıştır. Sabahın ilk saatlerinden itibaren Kongrenin yapılacağı Yıldız Sarayı çevresinde tatlı bir telaş yaşanmakta,Sarayın girişinde gelenleri görmek için toplanan kalabalığın arasından geçen vasıtalar Saray'a delegeleri taşımaktadır. Delegeleri kongre için TKB tarafından görevlendirilmiş olan ve yaka kartlarında bildikleri yabancı diller yazan genç kızlar karşılamaktadır. Toplantı salonunun yanında yer alan basın odasında ise gazeteciler, karikatüristler sürekli çalışmaktadır. (Akşam, 19 Nisan 1935) Kongreye katılan delegelerin çoğu milli kıyafetlerini giymişlerdir. Büyük kürsünün arkasına iki uzun Türk bayrağının arasına üzerinde "Justice" yani "Adalet" yazan suffragette bayrağı asılmıştır. Akşam muhabiri takdim edilen ak saçlı delegelerin pek çoğunun "matmazel" oluşuna dikkat çekmektedir. Yani hiç evlenmeden hayatlarını kadınlık hareketine vermiş feminist kahramanlardır. (Akşam, 19 Nisan 1935)

360 kadar delegenin yer aldığı Kongre sabah saat onda başlamıştır. Kongrenin yapılacağı salon 500 kişilik olduğundan dinleyicilerin çok azı salonda yer bulabilmiştir. Dinleyicilerin çoğu kongreyi hoparlörlerden takip etmek zorunda kalmıştır. (Cumhuriyet, 19 Nisan 1935)Kongrenin resmi açılış konuşmasını Madam Ashby yapmıştır. Kongre başkanı M.Ashby açılış nutkunda kadınlarının amacını 'cehaletle, ataletle, savaşla, hastalıklarla, insanlığı muhabere uçurumlarına sürükleyen dar milliyetçilikle mücadele etmek ve daha zeki, daha sağlam bir ırk yaratmaya muvaffak olmak' olarak tanımlamıştır. M.Ashby'e göre kadınlar, kadınlığın serbest ve tam gelişimini istemektedirler. Kadınlar gelişmeye engel olan geleneklerle mücadele edecektir. Erkek ve kadın için serbest ve eşit eğitim hakkı, kanun önünde eşitlik, mesleki ve ekonomik hürriyet kadınların diğer isteklerindedir. 1932 senesinde 18 milyon kadının silahsızlanma lehindeki beyannameyi imza ettiklerini hatırlatan M. Ashby kadınların güçlerini barışın sağlanmasını yönlendireceğinden bahsetmektedir. (Cumhuriyet, 20 Nisan 1935)

Madam Ashbysonra sözü İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ'a vermiştir. Vali konuşmasında özellikle Türkiye Cumhuriyeti devletinin kadınlar ile erkekler arasında hukuk önünde eşitliği sağlamış oluşuna değinmiştir. Kadınların toplumsal ve siyasal alanlara katılımını teşvik etmenin aynı zamanda barışa da katkıda bulunacağına dikkat çeken Üstündağ, kadın hakları konusunda bütün etkinlikleri canı gönülden destekleyen Cumhuriyet hükümetinin bu alanda çalışan en seçkin misafirleri ağırlamaktan gurur duyduğunu belirterek konuşmasını tamamlamıştır. (Akşam, Son Posta,18 Nisan 1935; Cumhuriyet, Zaman, 19 Nisan 1935) Üstündağ'dan sonra kürsüye gelen TKB başkanı Latife Bekir Hanım, Fransızca yaptığı konuşmasında Atatürk'ün Türk kadınına erkeğinin yanında hak ettiği yeri almaya davet ederek sadece ülkesini değil Türk kadınına da kurtardığını söylemekteydi. Latife Bekir Hanım, 12. Kongrenin İstanbul'da toplanmasını önermelerinin gerekçesini ise "Türk kadınına haklarını veren, Türk kadınına bir nesil içinde harem kafeslerinden parlamentonun kürsüsüne getiren Atatürk'e Türk kadınına minnet borcunu ödemek" olarak açıkladı. (Ayın Tarihi, 1-30 Nisan 1935; 35) Latife Bekir Hanım bu söylemiyle adeta uluslararası bir kongrenin kürsüsünde değil de yerel bir kadın toplantısında konuşuyormuş gibi davranmıştı ve yıllardır kendi çapında da olsa Türk kadınına haklarını alması için mücadele eden Türk feministlerinin tüm çabalarını görmezden gelmişti. Latife Hanım, kongre girişimini de Atatürk inkılâbına indirgeyen bir tutum takınmıştı. Kongrenin Türkiye'de toplanmasında Atatürk

devrimleri ile Türk kadınının kat ettiği aşamanın rolü inkâr edilemez olsa bile bu tutum kongre boyunca Türk katılımcıların her konuşmasında yer alarak adeta feminist hareketin çabalarını yadsıyan bir hale bürünmüştür.

Açılışın akşamında Belediye tarafından bir yemek ziyafeti verilmiştir. (Son Posta, 18 Nisan 1935) Sulh(barış) Komisyonu başkanı Bayan Josephine, Son Posta muhabirine “Evela, memleketinizi adeta kışkandığımı yazmayı unutmayınız. Türk ve İsviçre kadınları, dünya kadınlarının mahrum oldukları bütün haklara kavuşmuş bulunuyorlar” demiştir. Bayan Josephine de barışın ancak halkı barışsever bir terbiye ile yetiştirmekle mümkün olabileceğini düşünmektedir. Bayan Josephine barışsever bir halkın başında bulunan yöneticilerin diktatör dahi olsalar savaştan kaçınacaklarını ileri sürmektedir. (Son Posta, 18 Nisan 1935)Türkiye’yi daha önce de ziyaret etmiş olan Schain, Türkiye’deki gelişmeleri “Bütün dünya kadınlığının övüneceği bir hadise” olarak nitelendirmektedir. (Cumhuriyet, 13 Nisan 1935)

19 Nisan’da Kadınlar Kongresinin oturumları başlamıştır. TKB, Kongre delegelerine Dolmabahçe’de çay ziyafeti vermiştir. (Cumhuriyet; Akşam, 20 Nisan 1935) Akşam muhabiri çay ziyafeti sırasında kadınların birbirlerine gösterdikleri canciğerane dostluklarına bakarak “Milletler Cemiyetinde sulh ve silahları bırakma işlerini bunlar konuşsa her halde barışın yolunu bulurlar” yorumunu yapmaktan kendini alamamıştır. (Akşam, 20 Nisan 1935) 20 Nisan’da Vali M. Üstündağ’ın eşi Nişantaşı Vali Konağı’nda çay ziyafeti vermiştir. (Cumhuriyet, 21 Nisan 1935)

Kongreye katılan delegelerle görüşmeler yapmak ve kongreyi takip etmek üzere Yıldız’a giden Son Posta muhabiri, Yıldız’daki sıkı kontrolden ve yasakçı zihniyetten şikâyet etmektedir. Bu kadar sıkı önlem alan kongre tertip heyetini “Bayanlarımız bütün İstanbul halkının işi gücü bırakıp da Yıldız’a akın edeceğini mi sandılar” sözleri ile eleştirmektedir. Muhabir nihayet Beyaz Kadın Ticareti ile Mücadele Komisyonu başkanı Bayan Neilans ile beyaz kadın ticareti hakkında konuşmuştur. Bayan Neilans, bu sorunla mücadele için öncelikle dünyanın her yerinde genelevlerin kapatılması gerektiğinden bahsetmiştir. Mücadeleler sonucunda Norveç, İsveç, Danimarka, İngiltere, Hollanda, Almanya, Rusya ve Çekoslovakya’da genelevler kaldırılmıştır. Romanya, Bulgaristan, Mısır ve Fransa’da çalışmalar devam etmektedir. Bayan Neilans, Hindistan ve Çin gibi kadın alım-satımının peynir ekmek almak kadar doğal sayıldığı yerlerde dahi ilerlemeler kaydedildiğini anlatmıştır. Bayan Neilans, genelevleri kapatmanın kalıcı çözüm sağlamayacağını da farkında olarak asıl çözüm için gelecek nesilleri böyle mücadelelere lüzum bırakmayacak şekilde terbiye etmek gerektiğine dikkat çekmektedir. Fuhşu yeryüzünden kaldırmanın imkânsız olduğunu söyleyen Bayan Neilans, genelevlerin kapatılmasını sağlayarak hiç olmazsa hükümetlerin bu işi teşvik etmesinin önüne geçmeyi amaçladıklarını açıklamıştır. (Son Posta, 19 Nisan 1935)

Kongrenin tek erkek temsilcisi olan M. Maurette, Arslulusal (Uluslararası) İş Bürosu müdür yardımcısı olup, kadın kuruluşları ile uluslararası iş bürosu arasında yapılması mümkün olan ortak çalışmalardan bahsetmiştir. Uluslararası iş bürosu aynı iş için kadın ile erkeğe eşit ücret verilmesi için çalışmalar yürütmektedir. (Cumhuriyet, 20 Nisan 1935) Madam BugeliorgeWalia da iş hayatında kadın-erkek eşitliği ile ilgili karar projesini takdim etmiştir. Projede evli olsun olmasın kadının çalışmasına katiyen zorluk çıkarılmaması isteği dile getirilmiş ve erkekle aynı işi yapan kadına aynı ücretin verilmesi ve aynı ilerleme imkânlarının kabul edilmesi talep edilmiştir. İngiliz delegelerden MilleNelians’ınokuduğu başka bir karar suretinde ise“kadın satılıp alınabilen bir mal gibi algılanmamalıdır” denilmiştir. MilleNelians, fuhşa karşı veya bir sınıf kadınlara karşı alınmış olan özel tedbirlerin kaldırılmasını istemiştir ve teklif kabul edilmiştir.

Fransız delegesi Madam Maria Verone söz alarak evli kadınların tam bir özgürlüğe sahip olmalarını isteyen bir karar suretini teklif etmiştir. Hemen hemen tüm memleketlerde kadın kocasının uyruğunu taşımaktadır. 1933 senesinde Montevideo’da evli kadına uyruğunu koruma hakkı tanınmıştır. Kadın ve erkek eşit birer varlık olarak eşit haklardan yararlanmalıdır. Kadın kendi servetini kullanabilmelidir. Madam Maria Verone’nun beyanati ittifakla kabul edilmiştir. Amerika delegesi Mlle Josephine Schain tarafından kadınların barış için mesaisi hakkında ileri sürülen beyanname de kabul edilmiş ve “kadınların siyasi hayata girmesi lazımdır” denilmiştir.(Cumhuriyet; Akşam, 20 Nisan 1935)

Kadınlar hem Birinci Dünya Savaşı sırasında, hem de iki dünya savaşı arası dönemde çeşitli ülkelerde savaşa ve militarizme karşı örgütlendiler. (Uçan, 2003;49) Kongrede yeni bir dünya savaşının ayak seslerinin duyulduğu ağır ortamın da etkisiyle öncelikli olarak dünya barışının sağlanmasına kadınların yapabileceği katkılar tartışılmıştır. Kongre başkanı Madam CorbettAshby, “Biz vazifelerimizi daha iyi yapabilmek içindir ki haklarımızı istiyoruz. Kadınlar dünya sulhunu temin için erkeklerle teşriki mesai etmek istiyorlar, bundan başka hiçbir gayeleri yoktur!” (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935) diyerek kadınların amacını ortaya koymuştur.

Kongrede çalışma yürüten komisyondan çalışmaları en çok takip edilen komisyondan birisi barış komisyonu olmuştur. Birinci Dünya Savaşı’nı geride bırakalı çeyrek asır bile olmadan yeni bir dünya savaşının ayak seslerinin kuvvetlice duyulmaya başladığı bu yıllarda kadınlar da dünya barışına katkıda

bulunabilmek için neler yapabileceklerini konuşmuşlardır. Komisyon raporunda barışın korunması için kadınların yaptıkları çalışmalardan bahsedildikten sonra bütün dünya kadınlarının elbirliği ile çalışarak gerek mensup oldukları hükümetler nezdinde gerekse MC nezdinde girişimlerde bulunmaları ve her ne pahasına olursa olsun barışın temin edilmesi talep olunuyordu. Kararda silahların azaltılması, silah üretim ve ticaretinin kontrolü ve bu iş için MC'nin birliği örgütleri ile birlikte çalışması tavsiye olunuyordu. Bu amacın sağlanması için Prenses Radziwilbarış fikrinin yayılması için sinemalarda propagandalar yapılmasını ve her memlekette heyetler oluşturulmasını tavsiye etmiştir. (Cumhuriyet, 20 Nisan 1935) Komisyon bir rapor hazırlamıştır. Raporda kadın kuruluşlarının barışın sağlanması için katkıda bulunmaya hazır oldukları belirtilerek uluslararası sorunların uluslararası hukuk çerçevesinde çözüme kavuşturulması, silahların azaltılması, sivil havacılığın denetlenmesi talep edilmektedir. (Cumhuriyet; Son Posta; Zaman, 21 Nisan 1935)

Çalışma komisyonu toplantısında bütün milletlerin delegeleri hazır bulunmuş ve kendi memleketlerindeki çalışma şartları hakkında bilgi vermişlerdir. Fransız delegesi, Fransa'da kadınların çalışma şartlarının genel itibari ile iyi olduğunu, bankalarda, postanelerde kadın memurlar bulunduğunu, fakat işsiz kadınların da çok olduğunu söylemiş, kadınların maaşlarının erkeklerinkinden daha az olduğuna dikkat çekmiştir. Mısır delegesi, Mısır'ın bir tarım ülkesi olduğunu, sanayi işçiliğinin söz konusu olmadığını, evli kadınların da işlerine devam ettiklerini söylemiştir. Amerika delegesi kadınların ücretlerinin erkeklerinki ile eşit olması yönünde bir eğilimin ortaya çıktığından ve bunun yeni kalkınma hamlesinin bir parçası olduğundan bahsetmiştir. Bununla beraber kadınlara iş bulmanın güçlüğünden yakınmıştır. Çekoslovakya temsilcisi, hükümetten güçlük görmediklerini, okullarda kadınlardan boşalan yerlere yine kadın atamayı başardıklarına değinmiştir. Türk delegesi Safiye Hüseyin, Türkiye'de kadınların işe başlayışının nispeten yeni olmasına rağmen iş bulmakta güçlük çekmediklerini, hatta yardım gördüklerini söylemiştir. Türk kadınlarının bankalarda çalıştıklarını, Türk kadınlarından hâkimler, doktorlar, hastabakıcılar ve muallimler bulunduğunu kısmen İngilizce kısmen de Fransızca olarak anlatmıştır. Türk delegelere diğer delegeler tarafından bazı sorular sorulmuştur. Türkiye'de sanayide çalışan kadınların erkeklerle aynı ücreti alıp almadığına dair sorulan soruya cevap veren Necile Tevfik, kadınların aynı parayı alabildiklerini, ancak erkeklerle aynı işi yapmadıklarını, kadınların daha az iş yaptığını söylemiş ve ülkemizde sanayinin daha yeni başladığı hatırlatmasında bulunmuştur. Yunan temsilcisi ise ülkesinde yüksek mevkileri erkeklerin işgal ettiğini, kadınların banka gibi yerlerde çalışsalar bile unvanlarının küçük olduğunu söylemiştir. İsviçre murahhası İsviçre'de halkın ve basının kadınların iş alanına girmesine karşı olmasından dolayı kadınların çalışması konusunda iyi neticeler alamadıklarına değinmiştir. (Cumhuriyet, 20 Nisan 1935)

Kadının Medeni Haklarında Eşitliği Komisyonu, Fransa'nın tanınmış avukatlarından Madam Maria Verone'nin başkanlığında toplanmış ve bilhassa ailede her türlü hakkın erkeğe verilmesi dolayısıyla evli kadının nafaka ve mallarını idaresi konusu ve çocukları üzerinde baba ile aynı haklara sahip olması meselesi üzerinde çalışmıştır. Ailesini terk eden erkeklerin mahkeme tarafından kararlaştırılan nafakayı vermemeleri meselesi gündeme taşınarak MC'nin dikkatinin çekilmesi kararı alınmıştır. Ailesini terk ederek başka bir memlekete giden kocanın nafaka vermemesi sorununun çözümü için nafaka hakkındaki hükümlerin yabancı memleketlerde de uygulanabilmesi ve uluslararası anlaşmalar imzalanarak kadınların nafaka hakkının garanti altına alınması, ayrıca nafaka vermeyen erkeğin hapsedilmek yerine çalışmaya sevk edilmesi talep edilmektedir. Evli kadına ayrı uyruk verilmesini isteyen teklif kabul edilmiştir. Mısır heyeti çekimser kalmıştır. Mısır delegesi HudaŞaravi, erkeğinin memleketinde kalmak mecburiyetinde olan kadının kocasının uyruğunu kabul etmesi, eşinin memleketinde geçinmek mecburiyetinde olan erkeğin de karısının uyruğuna geçmesi gerektiğini savunmaktadır. Montrevideo 1923'te imzalanmış olan ve kadın ile erkeğe eşit haklar tanıyan başka bir sözleşme MC'nin Dünya Kadınlar Birliği'nin bu konudaki resmi görüşünü istemesi dolayısıyla komisyon tarafından prensip olarak kabul edilmiştir. (Cumhuriyet; Son Posta; Zaman, 21 Nisan 1935) Necile Tevfik de komisyona bir rapor sunmuştur. N. Tevfik, eski ve yeni medeni kanunların bir karşılaştırmasını yapmıştır. Atatürk hükümeti sayesinde Türkiye'de kadınların neredeyse talep edeceği hiçbir şey kalmadığına dikkat çeken Tevfik, Cumhuriyetle birlikte kadınların kendilerini aşağılayan bütün geleneklerden kurtulduklarını belirtmiştir. Kabul edilen İsviçre Medeni Kanunu ile Türkiye'de kadınlar çalışma alanında pek çok hak kazanmıştı. Ancak N. Tevfik, kanunun kadının çalışmasını kocasının iznine bağlayan maddesini eleştirmiştir. (Davaz, 2014, 687-688)

Fransız delege Madam Maria Verone ile bir röportaj yapan Suad Derviş, M. Verone'ya ilk olarak kadın-erkek eşitliğinden ne anladığını sormuştur. M. Verone, miras meselesi, kadının kendi parasını idare hakkı ve yabancı ile evlenmiş olan kadının kendi devletinin uyruğunu koruma hakkı diye cevaplamış ve UKB'nin en fazla uyruk meselesi ile ilgilenmesine açıklık getirmiştir. M. Verone, kadının kocasının uyruğuna girmesinin zararlarını Dünya Savaşı'nda gördüklerini söylemiş ve sırf bu yüzden yüzlerce kadının kendi memleketlerinde esir kamplarına kapatıldıklarından bahsetmiştir. Savaş meselesi dışında miras ve boşanma meselesinde de sorunlar yaşandığına dikkat çekmiştir. Farklı memleketlerdeki farklı

uygulamalardan dolayı kadınların miras ve servetlerini idare gibi konularda güçlük yaşadıklarını ya da boşandıklarında uyruksuz kalma riski yaşadıklarını örnekleriyle anlatan M.Verone, bu sorunların çözülmesi için La Hey'de bir konferans düzenlediklerinden bahsetmiştir. (Cumhuriyet, 21 Nisan 1935)

Ahlakta Eşitlik Komisyonu, ikinci gün İngiliz delege Matmazel AlisonNeilans'ın başkanlığında toplanmıştır. Komisyonda Türkiye'yi Aliye Esad, Lamia Refik ve Nermin Muvaffak temsil etmiştir. M.Neilans, daha çok cinsi güçlükler içine düşmüş genç kızların harcandığına dikkat çekmiştir. Daha sonra her milletin delegesi fuhşun önlenmesi için kendi ülkelerinde neler yapıldığını anlatmışlardır. Ardından zührevi hastalıkların tedavisi üzerinde konuşulmuştur. (Cumhuriyet, 20 Nisan 1935) M. Neilans, gerek ailede gerekse okullarda gençliğe iyi bir cinsi terbiye vermenin gerekliliğinden bahsetmiştir. Her iki cinsin de aynı ahlak kurallarına tabi tutulmasının gerekliliğinden bahseden M.Neilans, kadın ticareti ve kadının namusunu kirleten her hareketin suç olarak kabul edilerek şiddetle cezalandırılmasını istemektedir. (Son Posta, 20 Nisan 1935)

Öğleden sonra yapılan "Doğu ile Batı'nın İşbirliği: Kadınları ilgilendiren Toplumsal Gelenekler ve Yasalar" oturumunda söz alan Hint delegelerinden İbkaünnisä Hüseyin, doğu kadınlarının batıdaki kızkardeşlerinin yardımlarına muhtaç olduğunu söylemiş ve kadınlık gayelerinin gerçekleşmesi için işbirliğinin gerekli olduğunu belirtmiştir. İ. Hüseyin 'Batıların işbirliğinin ırka dayalı üstünlük ya da hamilik taslayarak olmaması' gerektiğini vurgularken Begüm Hamit Ali ise 'Batı'yı taklit eden Doğu kadınlarının özgün kültürlerini kaybetmesi' tehlikesine dikkat çekiyordu. Avrupalıları, Asya ve Afrika kadınlarına kendi tarzlarını dayatmaları dolayısıyla eleştiriyordu. Hamit Ali konuşmasında Hindistan'daki Hindu-Müslim çatışmasının kadın meselesine yansımaya da yer vermiş ve Hintli kadınlarla aynı teşkilatlarda çalışmanın güçlüğüne değinirken diğer yandan ayrımcı Müslüman politikacıları da eleştirmiştir. Hindistan temsilcilerinin sözlerinde de görüldüğü gibi kongreye zaman zaman ülkelerin iç politik meseleleri de taşınmıştır. Daha sonra Jamaika'dan gelen siyahî delege MissMarson kürsüye çıkmıştır. Kölelik devrinden kalan evlenmeme geleneğinin ahlaki yozlaşmaya neden olduğunu söyleyen M.Marson bu durumun çocuklara kimlik vermeyi de engellediğine dikkat çekmiştir. Jamaika'dan gelmesine rağmen bütün dünya zencileri için söz söylediğini belirten M.Marson "İnsanlar ne renkten olurlarsa olsunlar kalpleri birdir" demiş ve zencilerin barbarlıkla itham edilmesinden ve linçe maruz kalmasından duyduğu endişeyi dile getirmiştir. Ümitsiz olduğunu dile getiren M.Marson burada temsilcileri bulunan memleketlerden ırkını korumaları ve ırkına yardım etmelerini istemiştir. M.Marson çok fazla ölüme neden olan verem ile mücadele için de Dünya kadınlarından yardım istemiştir. (Son Posta; Zaman, 20 Nisan 1935)

Mısır heyeti başkanı SittiŞaravi, İstanbul'un Asya ile Avrupa'yı birleştiren bir şehir olması itibarıyla doğu ve batının beraber çalışmasının canlı örneği olduğunu söylemiştir. Şimdiye kadar birçok eskimiş inançlar yüzünden beraber çalışmadıklarını ancak bu engellerin Atatürk'ün dahi eli ile yok edildiğini belirten Şaravi, Atatürk'ün "harbin sebeplerini ortadan kaldırın, harbin yaraları kapanacaktır" sözünü hatırlatmış ve doğu ve batı kadınları arasında irtibatı koruma vazifesini Türk kız kardeşlerine bıraktığını söylemiştir. Şaravi'nin sözleri salonda alkış sağanağı ile karşılanmıştır. Şaravi ayrıca kadınların da kendi hükümetlerinin siyasetinden sorumlu olduğunu söylemiş ve batıların sömürgeci siyasetine karşı pasif bir tutum takınan UKB'yi eleştirmiştir. (Cumhuriyet, 21 Nisan 1935) UKB "tarafsızlık siyaseti" adı altında pek çok sorunu ya görmezden gelmiş, sömürge altında yaşayan kadınların sorunlarıyla ilgilenmemiş ya da buralarda yer alan kadın örgütleri ile pek temas geçmemiştir. Özünde batılı bir kuruluş olan Birlik, işgalci devletlerin ortaya çıkardığı yıkımı görmezden gelerek batılı devletlerle çatışmamaya özen göstermiştir. Manda idaresi altında yaşayan Suriye'deki Arap Kadın Birliği'ni temsilen kongrede bulunan Julia Dimeşkiyye de "bir tek ülke baskı altındaysa, barış için yapılan tüm fedakârlıklar anlamsızdır" diyor ve Dünyada emperyalizm var olduğu sürece hedefe varılamayacağına dikkat çekiyordu.

Cumhuriyet gazetesinde konu ile ilgili yapılan değerlendirmede şöyle denilmektedir:

İstanbul kongresi, doğuya oryantalist önyargılarla bakan batılı kadının doğuya yeni bir bakış açısı getirmesine kapı aralamıştır. Kongrede söz alan ya da basına demeç veren delegelerin İstanbul'da gördükleri modern Türk kadını ile karşılaştıklarında yaşadıkları şaşkınlığın izini görmek mümkündür. Daha 10-15 yıl önce kafeslerin arkasında gördükleri Türk kadınının yaşadığı değişim batılı kadının kafasındaki doğulu köle kadın imajına bir darbedir. Paris Suvar muhabirinin de belirttiği gibi "her türlü ananelerden sıyrılan bu kadınların, esiri buldukları erkeklerle müsavi ve dünyada her kadından daha fazla hür olarak, bütün yeryüzündeki kızkardeşlerini Abdülhamit'in sarayında toplanmağa davet edecekleri akıllara gelir miydi? ..." (Cumhuriyet, 28 Nisan 1935)

21 Nisan tarihinde oturumda UKB'nin Cenevre'deki genel temsilcisi Matmazel EmilieGourd bir yıl içinde MC nezdinde yapılan girişimler ve alınan neticeler hakkında açıklama yapmıştır. 13 uluslararası kadın kuruluşu ile temas ettiklerini ve bu şekilde bir Silahsızlanma Kadın Komisyonu kurmayı başardıklarını belirtmiştir. MC'ne kongre tarafından bir teşekkür telgrafi çekilmesi kararlaştırılmıştır. (Cumhuriyet, Son Posta, 21 Nisan 1935) 21 Nisan Cumartesi günkü oturumlarda raporlar okunmuş, bazı tüzük değişiklikleri kabul edilmiş, üyelik başvurusunda bulunan örgütler kabul edilmiş ve yönetim kurulu adaylığı için son gün olduğu hatırlatılmıştır.

21 Nisan'da kongreye katılan delegelerle Boğaz gezisi yapılmıştır. Gezinin yapıldığı vapur tüm dünya milletlerinin bayrakları ile donatılmıştır. Geziye milli kıyafetleriyle katılan bazı delegeler büyük ilgi çekmiştir. Gemi Boğazdan geçerken İstanbul halkı delegelere el sallayarak dünya kadınlarını selamlamıştır. Gezinin ardından Beylerbeyi'nde öğle yemeği verilmiştir. (Akşam, 22 Nisan 1935) Akşam da Tepebaşı Şehir Tiyatrosu'nda barış lehinde toplantı yapılmıştır. Latife Bekir Hanım'ın başkanlığını yaptığı toplantının konusu "Vatandaş Olarak Kadınların Hak ve Sorumlulukları" idi. Toplantıda çok sayıda delege söz almış ve ateşli söylevler vermişlerdir. "Bu toplantının bir isyan olduğunu" haykıran İngiliz delege Leydi Asthor, 'kadınların istediklerinin erkeklere benzemek olmadığını, hatta erkeklerin hallerini gören kadınların onlara benzemekten korktuklarını' söylemiştir. 'Bu toplantıdaki samimiyetin dünyanın bütün kadınlarının kardeş olmalarına milliyet farkının engel olmayacağını gösterdiğini' vurgulamıştır. Kadınların gayretlerinin küçümsendiğinin farkında olan LeydiAsthor, "Biz; gayelerimizin, birçok arzularımız gibi gülünç görülmesinden korkmuyoruz. Ve bize bu pervasızlığı veren de gayelerimizin asaletine olan büyük ve köklü imanımızdır" demektedir. 'Türk kadınının istikbalinden çok şey beklediklerini' belirten Asthor, İstanbul'da olmalarının nedenini 'haklarını alamayan memleketlerdeki kadınlara cesaret vermek' olarak belirtmektedir. Toplantıda söz alan Antalya milletvekili Türkan Örs Baştuğ konuşmasında Türk kadınının Cumhuriyet döneminde yaşadığı evrimden bahsederek yeni rejimin laik karakterine vurgu yapmıştır. (Son Posta; Zaman; Cumhuriyet, 22 Nisan 1935)

Kadınlar 22 Nisan'da Üniversite konferans salonunda ikinci bir barış mitingi yapmışlardır. İlk konuşmayı yapan Josephine Schain 'savaş sırasında gösterilen gayret ve fedakârlığın barış için de gösterilmesini' beklediğini vurgularken, Prenses Radziwill güvenlik ve silahsızlanma konularında MC'nin çalışmalarından bahsederek 15 yıl içinde bütün insanlığın düşünce tarzının mucizevî bir şekilde değişeceğine olan inancını dile getirmiştir. Kürsüye çıkan Bayan Seniha Rauf, şimdiye kadar birbirlerini öldüren erkeklere karşı kadınların artık ağlamakla kalmayıp harekete geçtiğinden bahsetmiş ve "Erkeklerin ölümüne müsaade etmeyeceğiz" demiştir. Savaşa karşı herkesin kadınlarla aynı fikirde olduğunu belirten Bayan Seniha Rauf, sadece silah fabrikacılarının bunun dışında olduğunu belirtmiştir. (Akşam; Zaman, 23 Nisan 1935) Mitingde yapılan konuşmalarda Dünya savaşının üstünden 16 yıl geçmesine rağmen dünyanın hala barışa kavuşmadığından bahsedilmiştir. Barışın sağlanması için sürekli çalışılması gerektiğine dikkat çekilmiştir. (Cumhuriyet, 23 Nisan 1935) Konuşmacılardan Mihri Pektaş 'barışın temelini karşılıklı güvene' bağlarken Esra Nayman, 'savaş tehlikesine karşı oluşan farkındalığın savaşı önleyebileceğini' ileri sürmüştür. (Davaz, 2015; 713)

Mitingi izleyen Son Posta muhabiri kadınların çabalarını alaya alan bir nükte ile miting tasvirini sonlandırmıştır. Muhabire göre dışarı çıkarken iki delikanlı gülüşerek konuşmaktadır. Birisi:

-Bu kadar lakırdıdan sonra insan Napolyon olsa, harbe tövbe eder! Der. Öteki güler ve;

-Tek sussunlar diye mi? diye cevap verir. (Son Posta; 23 Nisan 1935)

Üniversite konferans salonundaki miting için kongre üyelerini Yıldız Sarayı'ndan Üniversiteye götüren otobüs memurları delegelerden 20 yerine 50 şer kuruş ücret almışlardır. Bu çirkin hadiseden haberdar olan polis meseleye el koymuş ve fazladan alınan 30ar kuruş delegelere iade edilmiştir. Kongrenin 23 Nisan sabahındaki celsesinde kongre başkanı bu hadisedeki hassasiyet ve kolaylık gösteren Türk polisine teşekkür etmiştir. (Cumhuriyet, 24 Nisan 1935)

22 Nisan'da önce ertesi gün yapılacak UKB yönetim kurulu seçiminin hazırlıkları yapılmıştır. Sonra "Ekonomik Sorunlar Karşısında Kadınlar" konulu oturuma geçilmiştir. Oturum başlamadan önce kongreye gelen telgraflar okunmuştur. Telgraflardan bir tanesi de Atatürk tarafından gönderilmişti. Atatürk, Birlik'in kendisine göndermiş olduğu telgraf dolayısıyla teşekkür ediyor ve 'kadının medeni ve siyasi haklarını kazanmasını insanîyet bakımından bir ihtiyaç olarak gördüğünü' belirtiyordu. (Kurun, 23 Nisan 1935) Uluslararası Çalışma Bürosu Müdür Yardımcısı Fernand Maurettee ekonomik bunalımı hafifletmek için evli kadına da çalışma hakkı verilmesini talep etmiştir. Bundan sonra Fransız delegesi Madam Brunschvicg sözü hala çokça tartışılan bir konuya, kadının çalışması meselesine getirerek demiştir ki; "-Kadınların en büyük düşmanları güya kadınlara hürmet ederek kadının evinde çalışmasını isteyenlerdir! Hiç şüphe yok ki kadının en büyük vazifesi evindedir. Fakat unutulmamalıdır ki kadın hiçbir zaman zevki için evinden dışarıda iş yapmak istemiyor." Daha sonra söz alan İngiliz delege Miss Nielans makineleşmenin işsizliği artırdığına dikkat çekmiştir. (Cumhuriyet; Zaman, 23 Nisan 1935)

23 Nisan'da "Farklı Yönetim Biçimlerinde Kadının Durumu" başlıklı oturum yapılmıştır. Çekoslovakya delegesi Josefa Hrdinova 'kadınların yalnızca demokrasilerde gelişebileceğine, katı rejimlerde her zaman ikinci sınıf vatandaş olmaya mahkûm olduğuna' vurgu yapmıştır. (Cumhuriyet, 24 Nisan 1935) Polonya milletvekili Lousie Wolska ise kadınların siyaseten deneyimsiz oluşlarına dikkat çekmiş ve kadın örgütlerinin daha fazla politik özellikleri olması gerektiğini düşündüğünü ifade etmiştir. (Davaz, 2014; 719) Bu tutum Birlik'in siyaset üstü tutumuna ters düşüyordu. Toplantıda söz alan Christine Spender, Afrikalı kadınların durumu hakkındaki çalışmalara değindi. MC'nin Manda komisyonuna kadın örgütleri tarafından bir memorandum gönderilmiş ve kadınların sorunlarına değinilmişti. (Davaz, 2014; 722) Filistin delegesi

Zahafa Josef de manda altında yaşayan Filistinli kadınların durumunun değişmesi için kanunların değiştirilmesi gerektiğinden bahsetti. (Kurun, 24 Nisan 1935) Oturumda söz alan Necile Tefvik, Türk kadınının medeni durumundaki değişimleri, Atatürk yönetimi altında elde edilen kazanımları anlatan bir konuşma yaptı. (Davaz, 2014;724) Öğleden sonraki oturumda yönetim şekli ne olursa olsun bütün hükümetlerin kadın ve erkeklere aynı hakları vermelerini, hükümet memuriyetlerinde ve idare mesuliyetinde kadınlara erkeklerle eşit haklar verilmesini isteyen teklif sureti kabul edilmiştir. (Cumhuriyet; Zaman, 24 Nisan 1935) Kongrenin son oturumunda ülkelerin kendi sınırları içine giren göçmen kadınları himaye ederek onlara iş bulmaları ve yardımcı olmalarının istenilmesine dair MC'ne başvurulması kararı alınmıştır. Ayrıca toplantıda birden fazla evlilik de protesto edilmiştir. (Son Posta; Zaman, 25 Nisan 1935)

Kongre 24 Nisan'da son oturumunu yapmıştır. Bu oturumda Birlik'in yönetim kurulu seçilmiş ve Madam CorbettAshby yeniden başkanlığa seçilmiştir. TKB Başkanı Latife Bekir Hanım da başkan vekilliğine seçilmiştir. (Zaman, 25 Nisan 1935) Latife Bekir Hanım, UKB'in yönetimine giren ilk Türk kadın olmuştur. Daha sonra Kadın Hakları Ukrayna Komitesi'nin tabiiyeti konusunda bir kriz yaşanmıştır. Ukrayna'daki siyasi durum dolayısıyla Komite'nin Polonya derneği olarak kabul edilmek istenmesi üzerine çıkan kriz Polonya delegesinin Komite'nin üye olarak kalmasını önermesi ile çözülmüştür. (Aydın Tarihi, Nisan 1935, sayı: 17, s.42-43) Ardından teşekkür konuşmaları yapılmıştır. Latife Bekir Hanım konuşmasında kongrenin İstanbul'da toplanmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir. (Kurun, 25 Nisan 1935) Kongrenin kapanış celsesinde kongrenin çalışmalarında her türlü yardım ve desteği gösteren Türk yetkililere teşekkür edilmiştir. (Cumhuriyet, 25 Nisan 1935)

İstanbul Kongresi Birlik'in ilkeleri doğrultusunda siyaset, iktisat, ahlak, hukuk, barış ve Milletler Cemiyeti'nin çalışmaları üzerine önemli kararlar aldı. Bu kararlardan bir tanesi Doğu ile Batı kadınlarının işbirliği içinde çalışması idi. Kadın haklarının gerçek anlamda ilerleyebilmesi için tüm dünya kadınlarının yakın işbirliği içinde çalışması gerektiği vurgulanmıştı. Kongrenin üzerinde durduğu diğer konu kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesiydi. Kongre dünya devletlerine çocuk yaşta evliliğin sona erdirilmesi için hukuki önlemler alınması çağrısında bulunuyordu. Çok eşlilik, dul kadınların durumu, fahişeliğin yasal olarak sınırlandırılması, kadınların kölelikle eşdeğer şartlarda çalıştırılmasının önüne geçilmesi, manda altında yaşayan kadınların yaşam koşullarının düzeltilmesi gibi konularda kamuoyunun dikkatinin çekilmesi ve gerekli yasal düzenlemeler için hükümetler ve Milletler Cemiyeti nezdinde girişimlerde bulunulması kararı alınmıştı. Kongrenin dikkat çektiği bir diğer konu yoksulluktu. İşsizlik ise en çok kadınları etkileyen bir problem olarak devam ediyordu. Hükümetlere işsizliği düşürecek önlemler alması çağrısında bulunulan kongrede ayrıca devletlerden cinsiyet ayrımına yer vermeksizin, yasama ve yürütmenin her konumunda kadınlara fırsat eşitliği sağlayan bir kamu düzeni oluşturması isteniliyordu. Kongre düşünme özgürlüğü ve temsil hakkı dâhil olmak üzere bütün bireysel özgürlüklerin eksiksiz uygulanmasını talep ediyordu. Kadının uyruğu ile ilgili sorunların uluslararası bir sözleşme ile çözümlenmesi, ahlak alanında kadın ticareti ile mücadele edilmesi, ahlakta kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, evli kadının çalışma hakkı üzerindeki engellerin kaldırılması, kölelikle mücadele kapsamında kadınların bazı ülkelerde köleliğe eşdeğer yaşam koşullarında yaşamasının önüne geçilmesi, kadın mültecilerin sorunlarının çözülmesi Birlik'in aldığı önemli kararlardan bazıları idi. Kongrede en çok üzerinde durulan barış konusunda ise Birlik kolektif güvenlik ilkesini benimsiyor, kadınları siyasal ve toplumsal etki kullanarak bu güvenliği inşa etmeye çağırıyordu. (Davaz, 2014; 732-737)

2.5. Katılımcıların Türkiye'ye ve Atatürk Devrimlerine Bakışı

Kongreye katılan delegeler Türk toplumunun cumhuriyet devrinde yaşadığı kültürel değişimden övgüyle bahsetmektedirler. Cumhuriyet kadınına tanınan siyasi ve sosyo-kültürel hakların farkında olan Dünya kadınları Atatürk devrimleri ile Türk kadınının yaşadığı evrimi gıpta ile takip etmektedirler. Fransa'nın bile kadınlara seçme-seçilme hakkını tanımadığı bir dönemde Türkiye'de kadınlara tanınan haklar hayranlık uyandırmaktadır. Hem Müslüman ülkelerden gelen temsilciler hem de batılı ülkelerden gelen temsilciler konuşmalarında Cumhuriyet kadınının geçirdiği harika değişime dikkat çekmektedirler ve bu devrimin öncüsü olan Mustafa Kemal Atatürk'e sitayişkâr sözlerle teşekkürlerini iletmektedirler. Özellikle İslam dünyasından gelen temsilciler Atatürk devrimlerinin kendileri için de öncü rol oynayacağına vurgu yapmaktadırlar.

İstanbul'a gelen Avustralya Kadın Birliği cemiyeti üyesi Miss Cardell Oliver bu sefer kongrenin Türkiye'de olduğunu duyunca katılmaya karar verdiğini söylemiştir. "Bugün Türkiye bütün dünyanın nazarı dikkatini çekiyor" diyen Bayan Oliver, bilhassa kadın hakları alanında birçok Avrupa ülkesini geride bırakan son hamlelerin kendilerini buraya kadar getirdiğini vurgulamıştır. (Zaman, 10 Nisan 1935) Kongreye Mısır delegesi olarak katılan Sitti Şaravi Paşa, Taksim abidesine çelenk koyma töreni sırasında duygularını şöyle ifade etmiştir:

"-Heyetimiz kendini bütün dünyanın tevecchü ve hayranlığına mazhar kılan, hürriyet ve müsavat prensiplerinin galibiyetini temsil eden bu abide önünde, Mısır kadınları namına Türkiye Cumhuriyetini selamlar! Vatandaşlarımızın kurtuluşunda cins farkı gözetmeksizin Türk kadınlığına bahsettiği mevkiden dolayı duyduğu derin memnuniyeti

Türkiyenin kurtarıcısı Kemal Atatürke izhar için bu fırsattan istifade eder. Cesaretle başlattığı bu büyük ıslahatı tamamlaması için uzun ömre mazhar olmasını Allaha dua eder." (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935)

HudaŞaravi, Zaman gazetesine verdiği mülakatta da "Bu kongre bizim için bayramdır. Çünkü ilk defa olarak yakın şarkta bir millet kadınının hukukunu tanımıştır ve onun topraklarında toplanıyoruz" demiştir. Şaravi ayrıca kadınların da erkeklerinki gibi bir Milletler Cemiyeti olması ve merkezinin de Türkiye olması gerektiği fikrini ileri sürmüştür. Çünkü şarkta kadının hakkını ilk tanıyan devlet Türkiye'dir.(Zaman, 13 Nisan 1935)Şaravi, "Biz buraya Türkiyenin tahakkuk ettirdiği büyük inkişafı hayran olmak için geldik" demektedir. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935)

Kongreye 28 bin kilometre yol kat ederek gelen Avustralya delegesi Madam Rischbieth kongreye katılmakla'Türkiye'nin inkişafına karşı dünyanın en uzak memleketlerinde bile ne kadar büyük bir alaka olduğunu göstermek istediklerini' söylemiş ve 'Türk kadınının zaferinin bütün dünyada etkisini göstereceğini ve başka memleketlerdeki kadın hareketlerine kuvvet vereceğini' belirtmiştir. M.Rischbieth "Unutulmamalıdır ki yolları erkekler yapar, fakat çocuklara yürümeği öğreten kadınlardır!" demektedir. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935)Bulgar delegesi Madam İbonof da Türk kadınının hakkını veren Büyük Atatürk'e teşekkür ederek bu hadisenin Balkanlarda pek büyük etkiler oluşturacağına işaret etmiş, Balkan ve bütün dünya kadınlarının ortak hareket etmesi gerekliliğinden bahsetmiştir. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935)

Kongre başkanı Madam CorbettAshby toplumsal hayatın temeli olan kadının haklarını tam olarak almak istediğini, yurttaşlarına tam hürriyet vermeyen bir memleketin hür olamayacağını, bunun için kadınların da erkekler gibi hür olmasını istediklerini, ancak bu surette kadının ailesine, ulusuna, insanlığa faydalı olabileceğini belirtmiştir. Ashby, "Bu hakikati takdir eden Türkiye Cumhuriyeti, Türk Kadınına bütün haklarını vererek bize yeni bir kuvvet vermiş oluyor" demiştir. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935) M.Ashby, daha önce de Türkiye'ye gelmiştir. Ülkesine döndükten sonra İstanbul'daki kongreye pek çok milletin katılımını sağlamak için çok propaganda yaptığını, Türkiye'de gördüğü kalkınma ile ilgili 15 konferans verdiğini, pek çok gazete ve dergide yazılar yazdığını söylemişve Türk kadınlarının her hakka sahip olmasının feminizm ile uğraşanlara ümit kaynağı olduğunu dile getirmiştir. (Zaman, 12 Nisan 1935) Amerika delegesi M.Schain de 'Türk kadınının kazandığı zaferin tüm dünya kadınları tarafından kazanılmış olduğunu' söylemiş ve "Çünkü onlar istediklerimizin mümkün olduğunu bize gösterdiler ve ümitlerimiz takviye ettiler" demiştir. (Zaman, 13 Nisan 1935)

Atina'da çıkan Akropolis gazetesinde "Hanım" başlığı ile yayınlanan yazıda;

"Kim umardı? On beş sene evvel kime söylesen bütün kalbi ile gülmekten katılmazdı? Türk kadını, harem hayatının mahpus, esrarengiz, yanına yaklaşılmaz hanımı bugün dünyanın feministlik tacını tutuyor! Hemcinsi arasında ilk vesayetten kurtulanların birincisi olarak kadın hukukunun bayrağını ileri götürüyor. (...) Türk kadını, bütün dünya kadınlarının seçmek ve seçilmek hakkını almasına yardım edecek mütemeddin devletlerden bunları isteyecek, ve hülasa Türk kadını İstanbul'a dünyanın her tarafından koşup gelen feministlerle el ele verip erkeğe karşı bugünkü mevkiinin ne olduğunu görüp tayin edecek ve bütün işlerin şöyle böyle hallini bulacak"

Denilerek Türk kadınının yaşadığı müthiş ilerlemeye dikkat çekilmektedir. Gazete bu hızlı gelişimin nedeni olarak da 'Türk kadınının serbestinin ilk basamaklarına çıkınca başka hemcinsleri gibi eğlencelere dalmamasını, hayret verici bir yaratıcılıkla işlerine sarılmalarını' göstermektedir. Elbette ki Türk kadınına bu yolu açan önderi unutmadan. Çünkü "İşte bunların hepsi Atatürkün kendilerine el uzatması ile olmuştur."(Cumhuriyet, 18 Nisan 1935)

Kongrenin açılışında söz alan TKB Başkanı Latife Bekir Işık Hanım da "Türk kadını Atatürk tarafından kendisini boğmakta olan örtüyü atmağa ve erkeğin yanında müstahak olduğu mevkiini almağa davet edilmiştir. ... Bu kadar fırtınalar arasında yarı gömülmüş bir milletin mukadderatına derin imanını muhafaza eden ve her türlü tezatlar arasında Türk kızkardeşlerinin dileklerini seçen Dahi bizim için yalnız bir vatan kurtarıcısı değil aynı zamanda Türk kadınının kurtarıcısıdır." (Cumhuriyet, 20 Nisan 1935) diyerek kadın devriminde Atatürk'ün rolüne dikkat çekmişti.

Kongrenin açılışında 1901'de Amerika'da Milletlerarası Kadınlar Birliği'ni kurmuş olan Mis KöriKek'in telgrafı okunmuştur. Hastalığı dolayısıyla kongreye katılmayan Miss Kek telgrafında 1902'de Washington'da ilk kadın kongresi yapıldığı zaman Türkiye'yi İstanbul Amerikan Kız Koleji Müdürü MissHenşam'ın temsil ettiğini hatırlatmış ve o devirde Türk kadınlarının kapalı kapılar ardında yaşadığını söylemiştir. Şimdi ise Türk kadını oy vermekte ve parlamentoda yer almaktadır. Miss Kek, bunu "Bir asırdan beri insanlıkta vuku bulan en mesud değişiklik" diye nitelendirmekte ve bu değişikliği sağlayan Atatürk'e teşekkürlerini iletmektedir. (Akşam, 19 Nisan 1935)

Kongreye bir telgraf gönderen Amerika Cumhurbaşkanı'nın eşi Eleanor Roosevelt, 'Feminizm kongresinden dolayı Türk kadınlarına selamlarını bildirmiş ve medeni haklara sahip olduklarından dolayı onları tebrik etmiştir. Bu hakların bütün dünya kadınları tarafından barışın sağlanması lehine kullanılmasını dileyen' Madam Roosevelt "Feminizm kongresini İstanbul'a davet ve medeni haklarını kadına vermekle Türk Hükümeti çok mühim bir ileri hareketi yapmıştır" demiştir. (Cumhuriyet, 23 Nisan 1935)

Kadınlar kongresine katılan üyeler arasından seçilen 30 kişilik bir heyet Ankara'ya giderek Atatürk tarafından kabul edilecektir. UKB, Ankara için farklı ülke ve kıtaların temsilcilerinden oluşan bir heyet

oluşturmuştur. Heyet özel bir trenle Ankara'ya hareket etmiştir. Ankara'da Atatürk'le görüşmüşler, çeşitli gezilere ve davetlere katılarak Türkiye'nin cumhuriyetle birlikte kat ettiği yolu yerinde görme imkânı bulmuşlardır. Heyette yer alan Jamaika delegesi M.Marson bu kadar kısa sürede memleketin ruhunu ve maddesini değiştirmişini uzaktan takip ettiği büyük insanı görmek için duyduğu heyecanı dile getirmiştir. "Diğer ırklarda da Atatürk gibi büyük şahsiyetler çıkıp ta o ırkın hürriyeti için çarpışmasını ne kadar isterdim!" diyen M.Marson, Atatürk'ün çalışmalarının yalnız Türkiye sınırları içinde kalacak bir şey olmayıp sınırları aşarak diğer memleketlere de ilham verecek bir örnek olduğunu söylemiştir. (Cumhuriyet, 24 Nisan 1935)

Amerika delegesi J.Schain de "Bu davet Atatürk'ün kadınlığa karşı samimiyetinin delilidir" demektedir. İngiliz temsilcisi P.Turberville ise "Türkiye'de kadınlara erkeklerle müsavi haklar verildiği zaman Avrupa'da Türkiye'yi iyi tanımayanlar, Türk kadınının henüz buna hazırlanmamış olduğunu söylediler. Fakat Atatürk: "Hürriyeti denemek için hürriyeti evvela vermek lazımdır" demişti. Bu, bir büyük adam sözüdür. Bu söz bizde söylenmemiştir!" diyerek hem Avrupalıların Türkiye'ye bakış açısını göstermiş hem de Türk inkılâbını ne kadar yakından takip ettiğini ortaya koymuştur.

Yugoslav delegesi Madam MilenaAtaraskoviç ise Atatürk'e Türk kadınına kurtardığı için teşekkürlerini bildirmekten duyacağı mutluluğu dile getirmiştir. UKB fahri başkanlığına seçilen Madam Şrayber de Atatürk'ü tanımayı "kongrenin en büyük hadisesi" diye tanımlamaktadır. (Cumhuriyet, 24 Nisan 1935) "Yeni Türkiye'ye geldikten sonra onu yaratan adamı görmeden memleketine dönmüş olsaydım cidden esef edecektim" diyen Huda Şaravi, bütün delegelerin Atatürk'ten çok etkilendiğini söylemiş ve Mısırlıların Atatürk'ü zaten çok sevdiğini, açtığı yoldan yürümeyi bir şeref bildiklerini belirtmiştir. Hatta "Siz ona Atatürk dersiniz. Biz ise onu "Ata Şark" diye anarız" demiş ve bunun gerekçesini ise Atatürk'ün yalnız Türkiye'nin değil bütün doğunun ve özellikle kardeş Mısırın da Atası ve önderi olmasına bağlamıştır. (Cumhuriyet, 28 Nisan 1935)LadyAsthor, Atatürk'ü "Bütün büyük askerler gibi hakiki bir barışseverdir" diye tanımlamıştır.Amerikan delegeleri ise Ankara'da en ziyade demokrasinin tam manası ile hüküm sürmesini görmekten mutluluk duymuşlardır. (Cumhuriyet, 28 Nisan 1935)

2.6. Basının Kongre ile İlgili Tutumu ve Gazete Sütunlarında Yer Alan Kadın Sorunları

1935 İstanbul Kongresi Türk basınında ilgiyle karşılandı. Kongre sürecini yakından takip eden basın kuruluşları kongre çalışmalarını gün be gün sayfalarına taşıdılar. Kongre için gelen delegelerle röportajlar yaptılar, değerlendirme yazıları kaleme aldılar. Basında genelde kongre ile ilgili olumlu bir hava vardı ve kongreyi Türkiye'nin tanıtımı için önemli bir fırsat olarak görüyorlardı. Ancak dönemin erkek egemen basınında yer yer kongreyi alaya ve hafife alan yazılara rastlanmaktadır. Özellikle karikatüristler kadınların çabasını hafife alan bir yaklaşım içerisindeydi. Kongre sürecinde kadınların çalışmalarını ayrıntısıyla sütunlarına yansıtan yayın kuruluşları kongreyi basının gündeminde tutmak adına önemli bir işlev üstlenmişlerdir.

Cumhuriyet gazetesi bir kadın gazeteci olan Suat Derviş'in özel çabasıyla Kongreyi sürekli gündeme taşımıştır. Suat Derviş, Kongreye katılan delegelerle konuşarak katılımcılara birtakım sorular yöneltmişti. Suat Derviş, delegelere özellikle kadınların askerliği, kadınların oy hakkı, barış meselesi ve kürtaj konularında sorular yönleterek bu konularda görüşlerini almış ve söz konusu konularda Türkiye ile katılımcıların ülkelerindeki uygulamaları karşılaştırarak değerlendirmelerde bulunmuştur.

Derviş, Hollanda temsilcisi MissAllison'a "Kadın asker olabilir mi" diye sormuştur. MissAllison "Ne münasebet kadın asker olmak için değil; bilakis kadın kalmak için yaratılmıştır" cevabını vermiştir. Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi tartışmalarının yaşandığı günlerde de kadının askerliği meselesi tartışmaya açılmıştı. Dünya'nın yeni bir savaşa doğru gittiğinin hissedildiği bu yıllarda kadınların askerlik yapması konusu yeniden gündeme getirilmiştir. Kongre'ye Amerika'dan katılan ve kongrenin basın ile ilişkilerini yürütecek olan MissFast da kadınların askerlik yapmasına karşı çıkmıştır. "Amerika'da kadınların böyle bir şeyi akıllarına getirmeyeceklerini" söylemiştir.UKB Merkez Bürosu Umumi KâtibiKatherineBompas meseleye farklı yaklaşmış ve 'kadının asker olabileceğini' söylemiştir. Bompaskadının bedeni kuvveti, cesareti ve zorluklara tahammül kabiliyetinin askerliğe uygun olduğu görüşündedir. 'Ancak kadınlar daha müşfik olduklarından dolayı barış istemekte ve savaşı sevmemektedirler. Bunun için kadının asker olması tuhaftır'.Kadın kuruluşlarının barış için yaptıkları çalışmaların yaklaşan savaşı önleyebilmesi meselesini soran muhabire Mis Fast "Maalesef hayır!" diye cevap veriyor. 'Çünkü siyasi ufuklar çok karadır'. (Cumhuriyet, 10 Nisan 1935)

Kongreye İsviçre'den katılan Movement Feministe Gazetesi yazarlarından olan ve UKB Çocukları Koruma Komitesi yedek üyesi bulunan Matmazel EmilieGourd bütün hayatının feminist mücadelenin içinde geçtiğini belirttikten sonra Türkiye'deki gelişmeleri gıpta ve kıskançlık ile izlediklerini belirtmiştir. 'İsviçre'de kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi için yıllardır mücadele verilmesine rağmen kadınların henüz bu hakka kavuşmadığını ama Türk kadınının Türkiye'de bu hakka sahip olduğunu belirten Matmazel, Türk kadınının erkeklere verilen tüm imtiyazlardan yararlanabildiğini' takdirkâr

ifadelerle beyan etmiştir. M.Gourd, askerliğin kadın fıtratına uygun olmadığı görüşündedir. 'Kadın can yakıcı olan bir mesleğe zorlanmamalı ve kadın gaye ne olursa olsun öldürülmemelidir. Kadının vazifesi kadın meselesini yakından takip etmektir. Dünyada politikadan anlayan ve politika yapan kadınlar çoğaldıkça savaş tehlikesi azalacaktır'. (Cumhuriyet, 11 Nisan 1935)

Kongreye Avustralya murahhası olarak katılan LindaLittlejohr da bir gazetecidir. Kendisini 'feminist bir yazar' olarak tanıtan Bayan Littlejohr, Avustralya Kadın Birliği Başkanı'dır. Memleketinde hayır işleri ile uğraşan Bayan Littlejohr bir kadın hastanesinin müdürlüğünü yapmakta, makaleler ve kısa hikâyeler yazmakta ve radyoda haftada üç gün konuşmalar yaparak bilhassa ev haricine çıkmayan kadınların aydınlatılmasına uğraşmaktadır. Memleketinde işçi kadınların vaziyetleri ile meşgul olan delegeye gazete muhabiri Avustralya'da kadınların her meslekte çalışıp çalışmadığını sormuştur. Bayan Littlejohr, Avustralya'da kadının her meslekte çalışabildiğini ama eşit ücret alamadığını söylemiş ve eklemiştir " Fakat sizde vaziyetin daha iyi olduğunu öğrendim. Çünkü sizde eşit iş için kadınla erkeğe eşit ücret veriliyormuş." Muharrir bayana kendisine verilen bilginin doğru olmadığını söylememeyi tercih etmiştir. Avrupa'da İtalya, Almanya ve Belçika'da kadınların çalışmasını engelleme hareketi vardır. Hatta Belçika'da evli kadınların çalışmasını önleyecek bir yasa tasarısı hazırlanmıştır. Muhabirin bu konudaki sorusuna Bayan Littlejohr "Bu milletler Atatürk Türkiyesini örnek alsınlar" diye cevap vermiştir. Atatürk'ü "Avrupa'nın en kuvvetli devlet adamı ve en ileri başı" diye nitelendirmiş ve " Bütün eski an'aneleri ve batıl fikirleri biran tereddüt etmeden yıkan bu adam bütün dünyanın sevgisini ve takdirini kazanmıştır" diyerek Atatürk'e olan hayranlığını dile getirmiştir. Bayan Littlejohr, Atatürk'ü "asrımızın en büyük insanı" diye nitelendirmekte ve "O hakikatı anlamış ve şefi olduğu bir milletin kadın ve erkeklerine bilaistisna vatandaşlık vazifeleri ve mes'uliyetleri yüklemiştir. Mes'uliyet ve vazife haklarını müdrük olan bir millet bütün milletlerin önünden gider" diyerek Türk inkılâbına olan inancını belirtmiştir.

LindaLittlejohr da kadınların askerliğine karşı çıkmıştır. Ona göre kadınlar değil asker olmak, savaşla alakası olan Kızılhaç teşkilatında bile çalışmamalıdır. Hatta kadınların silah fabrikalarında çalışmasına şiddetle karşıdır. Kendini "barışsever" olarak tanımlayan Bayan Littlejohr Dünya Savaşı'nda edinilen tecrübelerin savaş karşıtlığını artırdığını düşünmektedir ve galip devletlerin bile savaştan yarar sağlamadığını ileri sürmektedir. Bayan Littlejohr'unbarışı sağlamak için ilginç bir önerisi vardır. Ona göre tüm dünya tek bir dili konuşmalıdır. Aynı dili konuşan insanların birbirine düşman olmayacağını öne sürmekte ve bu iş için 25 yılın yeterli olacağını düşünmektedir. Bayan Littlejohr çocuk düşürme hakkında sorulan soruya "Bir hayatı mahvetmek kimsenin hakkı değildir. Bu, bir cinayettir ve bunu yapan insan cezaya çarptırılmalıdır" yanıtını vermiştir. Ancak kadınlara istenilmediği zaman çocuğun dünyaya nasıl getirilmediğini öğreten tıbbi müesseseler kurulmalı ve ceza bu müesseselere sahip memleketlerde uygulanmalıdır.(Cumhuriyet, 12 Nisan 1935)

Mısır temsilcisi Huda Şaravi kadınların askerliği meselesine farklı bir yorum getirerek "kadınların barışa çalışanlar ordusunda gönüllü olarak" asker olabileceğini belirtmiş ve doğunun daima barışı istediğini, şükür ki artık dünyanın da barışın gerekli olduğunu anlamaya başladığını belirtmiştir. Doğu kadınlarının yetişen nesli terbiye ederek barış işinde çalışması gerektiğini söyleyen Şaravi kürtaja ise açıkça karşı çıkmış ve "Bu çocuk validenin üzerinde çok ağır bir yük, hatta onun için bir ayıp dahi olsa böyle bir cinayet işlenemez. Bu alçaklık ve korkaklıktır." demiştir.

Suat Derviş'in Huda Şaravi ile konuşması TKB delegesi tarafından yarıda bıraktırılmıştır. Aynı engelleyici tutumla Hint delegesinden randevu almaya çalışırken de karşılaşan Suat Derviş, TKB'nin bu yaklaşımını kınamaktadır. 'Eğer basının ilgisi olmasaydı Yıldız'da yapılan bu toplantının İstanbul'un Yıldız'a yakın mahallelerinde bile duyulmayacağını' ifade eden Derviş, TKB'nin propaganda yapmayı ihmal ettiğini, bu boşluğu basının doldurduğunu söylemektedir. TKB Başkanı Latife Bekir'in yabancı delegelerle yaptığı konuşmaları kontrol etmek istemesine karşı çıktığını belirten Suat Derviş gazetecilere karşı gösterilen sert tutumun nedenini sormaktadır ve TKB'nin basına güçlük çıkarmaya değil bilakis teşekküre borçlu olduğunu belirtmektedir. (Cumhuriyet, 13 Nisan 1935)

Huda Şaravi vapurda verdiği mülakatta İstanbul Kongresi'ni kendileri için 'bayram günü' olarak nitelemiş, şimdiye kadar uluslararası kongrelere 5 kişi ile katıldıklarını ama İstanbul'a 12 kişi geldiklerini söyleyerek Türkiye'ye verdikleri önemi vurgulamak istemiştir. Vakit dar olmasaydı 60- 70 kişi ile katılmayı düşündüklerini belirten Şaravi 'belki de Mısır kadınlarının yarısı buraya gelmek isteyecekti' demektedir. Türk devriminin Mısır kadınına olan etkisine de dikkat çeken Şaravi 'Doğuda kadınlığın kurtuluşunu Atatürk'e borçluyuz. Mısır'da 1923'ten beri peçe kalkmıştır. Şimdi bizim kadınlarımız da şapka giyiyor, erkeklerle beraber geziyor. Tiyatrolarımızdan eski kafesler kaldırılmıştır' demektedir. 'Mısır kadınlığını en ziyade alakadar eden şeylerin neler olduğunu' sorusunu Şaravi 'uluslararası işbirliği ile barış meselesi' diye cevaplamıştır. Fakat Dünyada barışı sağlamanın kolay olmadığını farkında olan Şaravi 'Unutmamalıdır ki kadın istediğini yapar. Fransızların meşhur bir atasözüne göre bir kadının istediğini Allah da ister' diyerek kadına olan inancını dile getirmektedir. Barışı temin etmede kadının rolünün büyük olduğunu düşünen

Şaravi' kadınların nesilleri yetiştirirken yeni nesillere işbirliği ve gelecek aşkını öğreterek barışın teminine en büyük katkıyı yapabileceği' düşüncesindedir. Bunun için Dünya kadınlarının birleşerek aynı yönde hareket etmesi gerekliliğine dikkat çekmektedir. Bütün Dünyanın gözlerinin Türkiye'ye dönük olduğunu ileri süren Şaravi, 'burada ne yapılırsa doğu memleketlerinde ve dünyada mutlaka etkisini göstereceğini' düşünmektedir. Mısır heyetinde yer alan Mısırlı Genç Kızlar Cemiyeti Başkanı Sitti Havva İdris ise amaçlarının okuyan kızlara iş bulmak olduğunu belirtmiş ve kızların iş bulma konusunda erkeler ile eşit şartlarda olmadığından yakınmıştır. (Cumhuriyet, 13 Nisan 1935)

Kızılderili kadınlar ve zenci kadınlar ile ilgili neler yaptıklarını soran muhabire Amerika heyet başkanı Madam Josephine Schein, 'Kızılderili kadınlar ile ilgili çalışmaları olmadığını, çünkü nüfusun çok az bir kısmını oluşturan bu kadınların kendi ilkel yaşantılarında daha mutlu olduğunu' söylemiştir. Zenci kadınlar ile ilgili çalışmalar yaptıklarını, konferanslarında zenci temsilciler bulduklarını belirten J.Shein ırk ayırımına karşı çıkmakta ve zencileri linç hadisesinin her iki tarafının cahillerinden kaynaklanan bir tutum olduğunu savunmaktadır. Avrupalı gazetecilerin tutumundan da şikâyet eden J.Shein, gazetecilerin hemen her gün büyük harflerle linç hadiselerinden bahsetmesinden rahatsızlık duymaktadır. Amerika'da 'Yeni Kalkınma Hareketi'nden sonra kadınların durumlarının düzeldiğinden bahseden Schein, kadınların kabinede bakanları olmasından övünçle bahsetmektedir. Türk kadınının yeni idare altında yaşadığı gelişimi ise bütün dünya kadınlarının övüneceği bir hadise olarak değerlendirmektedir. (Cumhuriyet, 13 Nisan 1935) J. Sheinkadınların asker olmak istemeyeceğini düşünmektedir. Madam Schein'esinde erkeklerin de meseleleri kan dökerek değil müzakere ederek çözmeyi tercih edecekleri' kanaatindedir. Kadınların barış meselesinde daha şuurlu olduğunu düşünen J. Shein Dünya Savaşı'ndan önce bu şuurun olmadığını, şimdi ise barışı sağlamaya çalışan pek çok kadın kuruluşunun bulunduğunu ve barışı sağlamak için çalıştıklarını dile getirmektedir. Hintli kadınları göstererek tıpkı bir Türk kadını, Amerikalı veya İngiliz kadını gibi barış için buralara kadar geldiklerine dikkat çekmektedir. Tüm dünya kadınlarına 'medeniyetin kolay inşa edilmediğini çocuklarına öğretme' çağrısı yapan J.Shein bugünün insanların karışık işleri savaşla değil kanuni bir şekilde halletmeleri yükümlülüğü taşıdıklarını düşünmektedir. J. Shein ahlaki suçlarda ise eskiden yalnızca kadının cezalandırıldığını hatırlatarak erkeğin de eşit şekilde cezalandırılmasından ve iki cinsin sıkı bir kontrol altında birlikte temiz kalmasından yana olduğunu belirtmektedir. (Cumhuriyet, 14 Nisan 1935)

Kongreye Türkiye'ye coğrafi olarak çok uzakta bulunan Yeni Zelanda da delege göndermiştir. Gazete muhabiri öncelikle Yeni Zelanda'nın kadınlara 35 sene önce siyasi haklarını tanımış olmasına dikkat çekmekte ve Fransa'da kadınlara hala siyasi haklarının verilmemiş olmasını vurgulamaktadır. Yeni Zelanda'yı temsil eden olan MissKane eski bir gazetecidir. M.Kanekadın bedeninin askerliğe müsait olmadığını söylemekte ve askeri hizmetlere dayanabilecek kadınların çok az olduğunu' belirtmektedir. Kadınlar muhakkak askeri işlerde çalışacaksa ancak hastabakıcılık gibi işleri görebilirler. Barış meselesinde ise önemli bir konuya dikkat çeken M.Kane kadınların ancak oy sahibi olabildiği ülkelerde oylarını savaş aleyhine kullanabileceğini belirtmektedir. Bunun için kadınlar öncelikle oy hakkını kazanmaya çalışmalıdır. "Çocukları doğmadan ifna etmek doğru değildir" diyerek kürtaja karşı çıkan M.Kane yalnız iki durumda kadının çocuk istememek hakkı olduğunu düşünmektedir. Bunlar ailenin hastalıklı ya da fakir olmasıdır. (Cumhuriyet, 14 Nisan 1935)

Konferansta Romanya'yı Prenses AleksandrinaKantagüzen temsil etmiştir. Prenses, Bizans İmparatorluğunu uzun müddet idare etmiş olan Kantagüzen sülalesindedir. Ülkemizde memleketimize gösterdiği sevgi ve Bükreş'e giden gazetecilere gösterdiği ilgi ile meşhurdur. Prenses, İstanbul'a gelişini "dini ve kutsi bir ziyaret" olarak tanımlamakta ve İstanbul'un Kantagüzenler için önemine vurgu yapmaktadır. Ancak İstanbul'a geldiğinde dikkatini asıl Türkiye'de gördüğü ilerleme çekmiştir. Prenses hissiyatını şöyle dile getirmiştir:

" Beni en ziyade mütehasıs eden şeylerden biri de Türkiye'de gördüğüm harikulade terakkidir. Devrimizin en büyük hükümet adamı tarafından yapılmış olan teceddüt... Batıl adetleri, yanlış an'aneleri kökünden yıkıp atmış olan Atatürk dünya üzerine yeni bir devir getirmiş bir insandır. Hele bu memlekete gelirken ben Onun Türk kadınlarına hak vererek ve bir memlekette anayı layık olduğu mevkie çıkararak garbe ders vermiş olduğunu nasıl unutturum?"

Prenses daha sonra Türk Dışişleri ile Romanya Dışişleri'nin Dünya barışını korumak için gösterdikleri gayrete dikkat çekmiştir. Bu defa Kadınlar Kongresi'nin manasının her defakinden daha büyük olduğunu, çünkü bu defa bütün dünya kadınlarının bir aile gibi yekvücut olduklarını, dünya barışını korumak ve adaletin hâkim olduğu yeni devri getirmek azmini dünyaya göstereceklerini söylemiştir. (Cumhuriyet, 15 Nisan 1935)Prenses Kantagüzen de kadınların asker olamayacağı düşüncesindedir. "Kadınların savaş ismi verilen kolektif cinayete katılmak istemeyeceğini" ileri sürmektedir. 'Kadınlarıbarışı sağlamak için şehirden şehre giderek halkı savaşa karşı direnmeye' çağırmaktadır. Türk ve Rumen kadınlarının daha fazla gayret göstererek memleketleri daha yaklaştıracığına dikkat çeken Prenses bunun için gençler arasında seyahatler düzenlenmesini, iyi konferansçıları birbirlerine göndermeyi, sanat sergileri açmayı önermektedir. Aynı zamanda Rumen Münevverler Birliği başkanı olan Prenses, Türk

aydınlara müracaat ederek Romanya’da konferanslar vermesini sağladığından bahsetmekte ve Bizans sanatı ve Ayasofya’da yapılan işler hakkında verilen konferansın çok ilgi gördüğünden söz etmektedir. (Cumhuriyet, 15 Nisan 1935) Bu durum Prenslerin Bizans geçmişine ne kadar ilgi duyduğunu göstermesi bakımından dikkate şayandır.

Jamaika delegesi de kadının askerliğine karşı çıkmakta ve “kadın savaşı değil, barışı yapan insandır” demektedir. Kadınların organizasyon yaparak, propaganda yaparak barışı koruması gerektiğine dikkat çeken M.Marson dünya kadınlarının oy sahibi olarak dünya parlamentolarına girmeye çalışması gerektiğidüşünmekte ve kadın parlamentoda olunca savaş kararının kolaylıkla verilemeyeceğini ileri sürmektedir. Çocuğu doğuran ananın insan hayatının da kıymetini bilen taraf olduğunu söylemekte ve savaşın önüne geçebilmek için kadınlara siyasi haklarının verilmesi gerektiğini öne sürmektedir. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935) Fransız delegelerden Madam Brunschving de “Kadınlardan askerlik dışında her türlü fedakârlık istenilsin. Fakat askerlik asla!” demektedir. Kadınların barış için yapacakları en büyük propaganda ise insanları barış fikrine alıştırmaktır. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935)

Konferansta İran’ı temsil eden Ferhunde Rıza Çorabcı aslında ticaretle uğraşan eşiyle birlikte birkaç senedir İstanbul’da yaşayan birisidir. Kadınların askerlik yapmasına karşı çıkan Ferhunde Hanım, “Anne olan bir kadın başka annelerin evlatlarının kıymetini bilir ve adam öldüremez” demektedir. Savaş resimlerini, sinemalarını bile seyretmeye dayanamayan bayanların cepheye kolay gidemeyeceğini belirten Ferhunde Hanım, kadınlara barış için ellerinden gelen çabayı gösterme ve çocuklarını barışsever yetiştirme çağrısında bulunmaktadır. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935)

Bir gazeteci olan Bulgar delegesi Madam İvanova ülkesinde Bulgar kadınlarının Bulgar tarihinde yaptıkları kahramanlıkları yazmıştır. Makaleyi Fransızcasından okuyan Suat Derviş, Madam İvanova’ya “Kadın asker olabilir mi? ” sorusunu sorarken müspet yanıt alacağını ummuştur ama Madam İvanova “Asla!” diye cevap vermiştir. “Kadın asker olamaz!”. “Ya makaleniz” diye soran Suat Derviş’e ‘makalesinde kadının Bulgar tarihinde oynadığı rolü anlattığını, makalesinin savaşçı bir yazı olmadığını ve Bulgar kadınlarının barış için çalıştığını’ söylemiştir. Ayrıca Madam İvanova kürtaja da karşı çıkmakta ve ahlakta cinsler arasında eşitlik istemektedir. (Cumhuriyet, 16 Nisan 1935)

Yunanistan temsilcisi Madam Avra Theodoropouloya, Yunan Kadın Birliği Başkanı ve Yunan konservatuarı musiki tarihi ve piyano profesörü, Tiyatro ve Musiki Kringi cemiyeti azası ve Musiki tarihi yazarıdır. Yunan temsilcisi de kadınların askerliğine karşı çıkmaktadır. Erkeklerin bile asker olmasına lüzum kalmayacak bir dünya isteyen Madam Theodoropouloya, kadınların çocuklarına savaşın kolektif bir cinayet olduğunu öğretilmelerini istemektedir. (Cumhuriyet, 17 Nisan 1935)

“Kadınlar asker olabilir mi?” sorusuna müspet yanıt kongreye dost aza olarak katılmış olan Estonya temsilcisi Madam Neggo’dan gelmiştir. M.Neggo “Biz kadının asker olabileceğini memleketimizde gözlerimizle görüyoruz. Bizde bütün kadınlar milis teşkilatına dâhildirler. Bir manevra olduğu zaman bütün kadınlar ve kızlar iştirak eder. Kadınların kullanıldığı askeri hizmetler tabii en fazla cephe gerisi işlerdir” demiş ancak bazı milis teşkilatlarında kadınlara da silah talimi yaptırıldığından bahsetmiştir. Küçük bir ulus olarak kadınların da erkeklerin yanında vatan savunmasına katılmasından yana olduğunu belirten M.Neggo, Estonya kadınlarının barışsever olmanın yanında aynı zamanda milliyetçi de olduklarını söylemiştir. Estonya’da kadın istemediği zaman çocuğunu dünyaya getirmemesine izin veren bir kanun vardır. Hatta hastalıklı insanların çocukları olmasın diye de bir kanun çıkmıştır. Yalnız son zamanlarda ölüm sayısı doğumlardan fazla olunca kürtaja izin veren yasanın kaldırılmasını isteyen bir akım doğmuştur. Estonya’da ahlaki suçlarda kadın ve erkeğe eşit ceza uygulanmaktadır. (Cumhuriyet, 17 Nisan 1935) Suat Derviş, Estonya’yı feminizm ideallerinin tamamıyla gerçekleştiği bir ülke olarak değerlendirip feministlik mücadelesi ile uğraşan diğer kadınların M.Neggo’ya gıpta etmesi lazım geldiğini öne sürerken aslında kendisinin Estonya’ya gıpta ile baktığını ortaya koymuştur.

Türk basınında Dünya Kadınlar Kongresi’nin ele aldığı konular ile ilgili takdir edici ifadelerin yanında alaycı bir üslupla kadınların faaliyetlerini hafife alan bir eğilim de görülmektedir. Kongrede çok konuşulan kadınların barışı sağlaması meselesini İstanbul’un çeşitli yerlerinde kadınlara soran Son Posta gazetesinin haberlerinde de aynı alaycı hava karşımıza çıkmaktadır. Kadıköy’den bir bayan kadınlara “Hiç güleceğim yoktu. Onlar, evvela kafalarının içindeki sulhu temin edebilmiş olsalardı, böyle boylarından büyük işlere karışmazlardı... Evvela aile sulhunu temin etsinler, razıyım!” derken Göztepe’den bir bay kadınlara ‘hanım hanımcık evlerinde oturmalarını, âlemi kendilerine güldürmemelerini’ tavsiye etmektedir. Çünkü ‘yılların diplomatlarının halledemedikleri işlerin altından kalkmak kadınlara kalmamıştır’. Ona göre kadınların İstanbul’a gelmesi sadece işsizlikten şikâyet eden otelciler ve taksi şoförlerine yaramıştır. Nişantaşılı bir başka bay ise “elinin hamuru ile erkek işine karışma, kadının saçını uzun aklı kısa olur, kadın parmağının girdiği yerden hayır gelmez” gibi Türk toplumunda çokça kullanılan sözleri hatırlatmış ve kadınlara ‘dikiş iğnesi ile görülen işleri bırakıp ucu kılıca dayanan meselelere burunlarını sokmamalarını’ tavsiye etmiştir. Taksim’den bir başka bayan da pek çok kongrenin toplanıp da iş başaramadan

dağıldıklarını söyleyerek “bir defacık da bayanlar yapsın, keyiflerini bozmayın, bir iş başaramazlarsa da bir iş bozmazlar, kendi kendilerine toplanır, içlerini döker, dağılır giderler” demiştir. (Son Posta, 12 Nisan 1935) Görüldüğü gibi erkek egemen bir yapıda olan Türk toplumunda kadınına dair olan önyargılar hem kadınlar hem de erkekler tarafından dile getirilmektedir. Dünya Kadınlar Kongresi fuzuli bir iş olarak algılanmaktadır.

Kongrenin açılış günü olan 18 Nisan’da Cumhuriyet’te G. Lhermitte kongrenin önemini belirten bir yazı yayınlamıştır. Yazıya Fransa’da kadınlara haklarının verilmeyişini kınayarak başlayan G. Lhermitte ilginç bir anekdot aktarmıştır. O’na göre eski zamanlarda feminizm davası güden Fransız kadınları, haklarını inkâra kalkışan parlamento üyelerine: “Göreceksiniz! derlermiş. Bir gün gelecek ki, Türk kadınları bizden önce oy sahibi olacaklar!” Bugün bu durum hakikat olmuştur ve Türk kadınları dünyanın dört bir tarafından gelen kadınları haklı bir gururla kabul edeceklerdir. Dünyada henüz 40 devlette 140 milyon kadının siyasi haklarına kavuştuğunu belirten G. Lhermitte, kongrede bu haklara sahip olan ülkelerin temsilcileriyle karşılaşan Fransız kadınlarının durumunun ibretlik olacağını öne sürmektedir. Yazar yazısını Fransa’nın ününe gölge düşürmemek için Fransa’ya kadınlara siyasi haklarını bir an önce vermesi çağrısında bulunarak bitirmiştir. (Cumhuriyet, 17 Nisan 1935)

Akşam Gazetesi’nde “Akşamcı” imzası ile “ Kadınlar Kongresi” adını taşıyan bir makale yayınlanmıştır. Makalede “Doğuda esaslı bir değişiklik ortaya çıktığından hala şüphesi olanlar şu sıralarda gözlerini İstanbul’a çevirmelidirler” denilmekte ve eskiden “kadınlar hamamı” tabiri kullanılan memlekette bugün dünyanın dört bir tarafından gelen kadınların ağırlanmasına dikkat çekilmektedir. Türk kadınları batılılar tarafından son zamanlara kadar esaretin timsali olarak algılanırken bugün elde ettiği haklarla onlara parmak ısırtmaktadır. Dünyanın birçok taraflarındaki feminist kadınlar için Türk kadını bugün ideale erişmiş, talihli bir kız kardeşidir. ‘ Akşamcı’ konferanstan bir netice çıkar mı” sorusuna da cevap aramaktadır. Yazara göre ‘Dünyada savaş ve silahların konuşulduğu bir ortamda barıştan, insaniyetten, kardeşlikten bahsolunduğunu duymak çölün yakıcı, kurak kumları içinde kalmış kimseler üzerinde bir bahar ırmağının serin şırıltısını tesirini yapacaktır’. Akşamcı’ya göre kadınlar konferansının İstanbul’da toplanmasının Türkiye için en büyük katkısı Yeni Türkiye hakkında olumlu propaganda yapılmasına vesile olmasıdır. Misafirlerimize memleketimizi, inkılâp yolundaki gayretlerimizi sevdirebilmek kongrenin en büyük faydası olacaktır. (Akşam, 15 Nisan 1935)

Server Bedii “Kadınlar Kongresi Vesilesiyle” başlıklı yazısında feminizm tartışmalarına ve kongre meselesine değinmiştir. Komünistlerin de muhafazakârların da feminizm düşmanı olduğunu söyleyen Server Bedii, kendisinin ise feminizme düşman olmamakla birlikte feminizmin bütün programlarına hayran olmaktan uzak olduğunu açıklamaktadır. “Kadınlar ne isterler?” sorusuna ise ilginç cevapları vardır Server Bedii’nin. O’na göre tenhada sorsanız şapka, manto, sinema, otomobil veya aşk isterlerken kalabalıkta sorunca oy hakkı, eşit ücret, barış, ailede eşit otorite isterler. Server Bedii kadınları tüm seçimlerinde serbest bırakma eğilimindedir. Okuma-yazma bilmeyen bir erkek oy kullanma hakkına sahipken üniversite bitirmiş bir kadının bu haktan mahrum bırakılmasına karşı çıkmaktadır. Türkiye’de bu mesele kadına da seçme-seçilme hakkı verilerek çözülmüştür. Fakat Server Bedii’nin feministlerin talepleri içinde karşı çıktığı bir mesele vardır. O da kadınların sokak ve ev işlerini uzlaştırmaya uğraşmalarıdır. Günün toplumsal şartları içinde sokak ve ev kadınları arasında yeni bir iş bölümü ortaya çıkacağını düşünen Server Bedii, fabrika ve ailenin birbirinden ayrılacağını ileri sürmektedir. Kadının her işi birden yüklenmesini mümkün görmeyen yazar kadının her iki işi birden yüklenmesi durumunda bundan fena bir şey doğacağını ileri sürmektedir. Kötü mal ve terbiyesiz çocuk. (Bedii, Son Posta, 19 Nisan 1935)

20 Nisan’da Cumhuriyet’te “Arsiulusal Kadınlar Birliği Kongresi Dolayısıyla KADIN!” başlıklı bir makale kaleme alan Yunus Nadi önemli tespitlerde bulunmuştur. Kadın meselesinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu söyleyen Yunus Nadi, kadının tarih boyunca hak bakımından hep ikinci, üçüncü plana atıldığını belirtmiştir. İnsanlığın gerçekten mutlu bir hayata erişebilmesi için kadını gerçekten insanlığın yarısı saymak ve bütün haklarını tanımak gerektiğine dikkat çeken Yunus Nadi, bu talebi dünya üstünde büyük çoğunluğun hala bıyık altından gülererek karşıladığı serzenişinde bulunmaktadır. En ileri memleketlerde bile kadınlığın henüz pek çok sosyal hakkından mahrum olduğu gerçeğini hatırlatan Nadi, “Acaba bu hakları bakımından istekleri en çok yerine getirilmiş bir durumda olan Türk kadınlığı için sorun bütün bütün çözülmüş müdür ve acaba Türkiye’de kadın hakları sayımına yapılacak iş kalmamış mıdır?” diye sormaktadır. “Ne yazık ki bu dış yıldızının gönül avutan parlaklığıyla birlikte ülkemizde dahi kadın sorunu olduğu gibi yerinde duruyor ve yerlerde sürünüyor” diyen Yunus Nadi son derece gerçekçi bir tespitte bulunmaktadır. Türkiye’de yaşanan değişim içerisinde kadının siyasi haklarını elde etmesi ile sanki kadınların her türlü sorunu çözülmüş gibi davranmanın kadınların sorunlarını perdelediği gerçeğini yalnız bir şekilde gün yüzüne vuran Yunus Nadi “Türkiye’de kadınlığa hak tanınması idealist rejimin yalnız doğru yolu gösteren kuvvetli bir işareti gibi algılanmalıdır, o kadar. Buna göre ülkemizdeki durumdan dolayı kadından daha çok rejimi alkışlamak ve daha çok gene onu kutlulamak yerinde olur. Kadına,

kadınlağa ve kadın sorumluna gelince o burada da başka herhangi bir ülkede olduğu gibi ve en aşağı o kadar ayakta bulunuyor, demek hala yerlerde sürünüp duruyor” demektir.

Kadının içinde yuvarlandığı zorlu yerden çekip çıkarılıp yükseltilmedikçe sosyal insanlağa yükseliş olmayacağını ileri süren Yunus Nadi ‘ülkemizin bu dilevi (dava) çözüp düzeltilmiş olduğunu söylemenin sadece kendimizi kandırmak demek olduğunu’ söylemektedir. “Biz böyle hayallerle oyalanamayız, biz biliriz ki bu sorum bizim ülkemizde dahi hala olduğu gibi apaçık duruyor” (Cumhuriyet, 20 Nisan 1935) diyerek ülkemizin acı gerçeklerinden birine parmak basmaktadır. Türkiye’de kadınlara siyasi haklarının tanınması kadınlık meselesi için çok büyük bir aşamadır ve ülkemizin uluslararası alanda itibarının artmasına vesile olmuştur. Ancak konferans sürecinde de görüldüğu üzere bu kazanım bazı problemlerin görülmelerini ve çözümünü öteleyebilmektedir.

23 Nisan’da Sakarya’da çıkarılan “Eskişehir” gazetesinde Türkan Berker imzası ile “Kadınlar Birliği Kongresi” başlıklı bir yazı yayımlanmıştır. Berker, 18 Nisan 1935 tarihini “Türk kadınlığı için tarihe altın kitabe ile kaydedilecek en mutlu ve kıvançlı günü” olarak takdim etmektedir. Türk kadınının elde ettiği sosyal ve siyasi haklara Atatürk’ün saçığı kutlu ve bereketli nurlardan feyz alarak eriştiğine dikkat çeken Berker, ‘O’nun dehasının Türk kadınına bugün bu şerefli tacı giydirdiğini’ söylemektedir. Berker diğer yandan ‘haklarına kavuşan Türk kadınının layık olduğu bu mevkii ilim ve fen sahalarındaki kabiliyet ve azmi ve milli savaş sırasında gösterdiği fedakârlık ile hak ettiğini’ belirtmektedir. (Berker, **Ayın Tarihi**, 1-30 Nisan 1935, Sayı:17, cilt: 49, s. 82-83)

Asım Us, 24 Nisan’da kadınlar kongresini “Yıldız Kongresi” başlıklı yazısı ile gündemine almıştır. Asım Us, evvela dünyanın dört bir tarafından gelen beş yüz kadar kadının ülkemizde toplanmasının Türk tarihi için ilk oluşuna dikkat çekmiştir. “Bu toplanışta bir onur var ise onu hiç şüphesiz Atatürk’ün yarattığı inkılâplara borçluyuz” diyerek Atatürk’ün katkısını dile getirmiştir. Kongrenin İstanbul’da toplanmasını “Yeni Türkiye’nin Türk kadınına ve dünya kadınlığına gösterdiği saygının karşılığı” olarak değerlendirmiştir. Asım Us da ülkemize gelen kadınların Türk kadınlarının durumunu takdir ettiğini vurgulamış ve bu durumun nedenini Fransa gibi bir Avrupa ülkesinde bile kadınlara siyasi hakları verilmemişken Türkiye’de verilmesi olarak göstermiştir. (Us, Kurun, 24 Nisan 1935)

Sabiha Zekeriya (Sertel) da kongre sırasında sıkça dile getirilen bir konuyu, “Kadınlar ve Sulh” meselesini köşesine taşımıştır. Savaşların temelinde ekonomik rekabet olduğu tezini ileri süren yazar savaşın çıkmasını ne kadınların, ne fertlerin temennilerinin önleyemeyeceği gerçeğini dile getirmektedir. Savaşı kaldırmak için savaşın sebeplerini ortadan kaldırmak gerektiğine dikkat çekmekte kadınların barış savaşına girişmelerini faziletli bir iş olarak takdir etmekle birlikte savaşın faziletten anlamadığı hakikatini haykırmaktadır. Delegetlerden birinin savaşın önüne geçmek için halkı ve çocukları aydınlatmak ve barışsever yetiştirmekten bahsetmesini “yüksek dağ tepelerinden bir yanardağ haşmeti ile dökülen sellere kâğıttan siper yapmaya” benzeten yazar bu selin asırların içinde barış terbiyesi görmüş çocukları yutacağını öne sürmektedir. Kadınların çocuklarını savaşa gitmekten men edemeyeceği, hatta savaş çıkınca dipçiklerin kadınların da göğsüne dayanarak kadınların siper arkası işlere sürüleceği gerçeğini hatırlatan Sabiha Zekeriya, savaşı önlemenin ancak savaşın sebeplerini ortadan kaldırmakla mümkün olacağını savunmaktadır. Ancak o günkü şartlar içinde savaşın zorunluluk olduğunu, önlenemeyeceğini söyleyerek kadınların barış için mücadelesini umman içinde bir salın çırpınmasına benzetmektedir. Daha sonra kadınların talepleri ile ilgili değerlendirmelerde buluna Sabiha Zekeriya, ilk olarak ekonomik talepleri değerlendirmiştir. Kadınların ekonomik sahada eşit işe eşit ücret talebinin işverende karşılık bulmadığını hatırlatan Sabiha Hanım, kadın işçiliğinin işverenler tarafından erkek işçilere karşı bir tehdit unsuru olarak kullanıldığını ve kadınların eşit ücret talebinin hiçbir memleket tarafından verilmeyeceğini söylemektedir. Erkek işsizliğinin de arttığı bir ortamda bu talebi gerçekçi bulmayan yazar kadının çalışmasını kadının iki kat istismarı olarak değerlendirmektedir. Sabiha Hanım, kadının ekonomik hayata girmesinin kadını kurtarmadığını, bilakis kadına iki kat yük yüklendiğini, kadının çalışmasını savunan feministlerin çıkardıkları kanunlarla kadının yükünü hafifletmeyi başaramadığı öne sürmektedir. Sabiha Hanım, kadınlar işe, mesleklere girse dahi toplumun mevcut ekonomik ve sosyal mekanizmasının kadının ekonomik ve sosyal kurtuluşunu sağlayamayacağı kanaatindedir. Kadınların siyasi haklarını elde etmelerinin de kadınların ekonomik ve toplumsal ezilmelerini ortadan kaldırmadığını söyleyen Sabiha Zekeriya, kadınların milletvekili olması ile esasta hiçbir şeyin değişmediğini savunmaktadır. Fuhuş ve beyaz kadın ticaretinin ise cemiyetin iki yüzkarası olduğunu ifade eden yazar bu karaları yeryüzünden silmenin mümkün olmadığı kanaatindedir. Kanuni olarak kadının erkeğin vesayetinden kurtulması meselesini de ekonomik açıdan ele alan Sabiha Zekeriya, kadının ekonomik olarak erkeğe bağlı bulunduğu müddetçe vesayetten kurtulamayacağını söylemektedir. Ancak Sabiha Zekeriya’nın makalesinde kadının çalışma hayatına girmesinin kadına iki kat yük yüklemek olarak değerlendirdiği düşünülürse kadının erkeğin ekonomik vesayetinden kurtulması meselesi ile kendi içinde çelişkiye düştüğu görülmektedir. Sabiha Hanım, kadını çalışma hayatına sokmadan ekonomik bağımsızlığını nasıl sağlayacağına dair bir öneride bulunamamıştır.

İkilemin farkında olan Sabiha Hanım, sorunu kadın-erkek ayrımını toplumdan kaldırmakla çözmeyi önermektedir, kanun yoluyla değil. (Zekeriya, Cumhuriyet, 25 Nisan 1935)

Şukufe Nihal'de "Kadınlık Âleminde" başlıklı makalesi ile konuyu köşesine taşımıştır. Şukufe Nihal, Türk kadınının erkeklerle eşit haklar elde etmesinin henüz bu hakları elde edememiş kadın temsilcilerin heyecan ve isteklerini artırdığı görüşündedir. Hatta Kongrenin açılışında Türk sayılabları takdim edilirken yabancı kız kardeşlerinin gönlünün kanadığı kanaatini taşımaktadır. Şukufe Nihal de Türk kadınlarına siyasi haklarının hiçbir çabaya gerek kalmadan verildiği görüşündedir. Ne İngiliz sufrajetleri gibi bağırıp çağırmaya, ne parlamento üyelerini tokata, çürük yumurtaya tutmaya, ne de hapsilere girip mahkûm olmaya zaman kalmamıştır. Türk kadınının eli, dili yorulmadan kendilerine sandalyeler, kürsüler başışlanmış. Yüzyıllardan beri ses çıkarmaya cesaret edemeyen Türk kadını gözlerini açtığında, hatta bazıları daha açamadan kendilerine layık görülen yere oturmuşlardır. Türk kadınının gayret etmeden haklarını aldığını düşünen Şukufe Nihal, diğer yandan dünya kadınlarının çabalarını takdire değer görmektedir. Dünya kadınlarının en büyük davası olarak da barış çabasını görmektedir. Savaş kararını hep erkeklerin verdiğine dikkat çeken Şukufe Hanım, masa başında savaş kararı verenlerin kendilerini çarpışmaya atmadıklarını da vurgulamaktadır. Memleketlerin en değerli çocuklarını ölüme atan savaşlara karşı kadınların barış çağrısını çok önemli bulan yazar savaş aleti yapan fabrikaların tahrip edilmesini, savaşa karar veren insanların yok edilmesini, herhangi bir ölüm aleti yapanların en büyük suçlu sayılmasını savunan kadınların yeryüzünde kadın kalbine yaraşacak en büyük işi yapacaklarından bahsetmektedir. (Nihal, Cumhuriyet, 27 Nisan 1935)

Kurun 'da "Sulh ve Kadın" başlığı altında bir yazı kaleme alan Sadri Ertem, kadınların "Kadın demek sulh demektir. Kadın asker olamaz. Çünkü o, ölüm için değil, hayat için yaşar. O, anadır" söylemlerini demagoji, hatta yalan olarak nitelendirmiş ve sert bir şekilde eleştirmiştir. Kadınların barışa yardım ettiği kadar savaşa da yardım ettiğini ileri süren Ertem, Kleopatra, Katerina gibi tarihi şahsiyetleri örnek göstermiştir. Cinsleri barış ya da savaş adamı yapanın bağlı buldukları toplumlar olduğunu ileri süren Ertem, erkekleri savaşçı diye nitelendirmenin 'bir cemiyetin vasıflarını bir cinse vermek hatasına düşmek olarak' nitelendirmiştir. (Ertem, Kurun, 27 Nisan 1935) Sabri Ertem'in kadınları şiddetle itham eden yazısı kadınlar kongresi dolayısıyla kadınlara karşı oluşan iyimser havanın ortamını bozan nahoş bir seda olarak kalmıştır. Kadınları demagoji yapmakla itham eden Sabri Ertem unutmamalıdır ki dünya tarihinde savaş kararı verenlerin ezici çoğunluğu erkeklerdir. Kongrenin toplandığı günlerde dünya ülkelerinin büyük çoğunluğunda kadınlara siyasi hakları tanınmamıştı. Türkiye dâhil siyasi haklarının tanındığı ülkelerde de kadınlar karar alma mekanizmalarına hala çok uzaktaydılar.

Falih Rıfki Atay, Ankara'ya gelen kongre üyelerinden ikisinin Atatürk'e "Türk kadınlarını asker de yapacak mısınız?" diye sormaları dolayısıyla kadınların askerliği meselesini gündemine almıştır. Askerliği de kadınlar için bir "hak" olarak değerlendiren Atay, Anadolu kadınlarının ulusal savaş yıllarında hiç hakları olmadığı bir zamanda askerliği bir "ödev" olarak yaptıklarını hatırlatmıştır. Atay, Türk kadınlarının üniversiteden kamutaya (meclis) kadar bütün kapıları sarp ve çetin hayat uğraşları göstererek gene kendilerinin açtığını belirtmiştir. (Atay, Ulus, 29 Nisan 1935)

Nimet Nino, Uyanış Dergisi'ne yazdığı "Stresa Konferansı ve Kadınlar Birliği" başlıklı yazısında Kadınlar Birliği toplantısının İstanbul'da yapılmış olmasının Türkiye'nin tanıtımına yaptığı katkıya dikkat çekmiştir. Kongrenin dünyanın öbür ucunda yaşayan yabancılara bu ziyaretleri ile Türkiye on yılda meydana gelen siyasi, toplumsal ve ilmi inkılâbın müspet neticelerini göstererek Türkiye'nin propagandasının yapılmasına hizmet ettiğine dikkat çekmiştir. "Stresa'da dünya sulhunu temin için toplanan delegeler o şatoda yalnız dört kafanın sesini işitirken Türkiye'deki bayanlar kafilesi dünya medeniyet ve insaniyet tarihine büyük hizmetlere çalışan bir insan topluluğu bulmuşlardır". (Nino, Uyanış, Mayıs 1935, sayı: 2018-333, s. 338)

İstanbul'da toplanan Kadınlar Kongresi yabancı basının da ilgi alanında yer almıştır. Türk basını zaman zaman yabancı basında yer alan yazıları tercüme ederek okuyucularına nakletmiştir. 11 Mart 1935 tarihinde İsviçre'de yayınlanan Gazette de Lausanne'de "Feminizme Dair" başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Gazete, Türkiye'nin Mustafa Kemal önderliğinde 12 yılda kat ettiği muazzam mesafeye dikkat çekmiş ve kongrenin İstanbul'da toplanmasını bu gelişmelere bağlamıştır. Ayrıca Türk kadınına siyasi haklarının verilisi gündeme alınmış ve İsviçre'de bu alandaki eksikliğe dikkat çekilmiştir. (Ayın Tarihi, Mart 1935, sayı: 16, cilt: 48, s. 414- 416)

Mısır'da çıkan "Elbelag" gazetesi de İstanbul'daki kongreye katılan Mısır heyetinin ülkeye dönmesi dolayısıyla heyet başkanı HudaŞaravi ile yapılan bir röportajı 12 Mayıs'ta yayınlamıştır. Şaravi, Atatürk ile yapılan görüşmede Atatürk'ün, "Türk kadınının ulusal kurtuluş günlerinden beri daima Türk erkeğinin yanında yer aldığını vurguladığını ve Türk kadınının geçirdiği tekâmül ve elde ettikleri mevkinin bütün cihan kadınları tarafından taklit edileceğini" söylediğini belirtmiştir. Şaravi, Atatürk'e Mısır kadınının Türk kadınının kalkınmasından çok istifade ettiğini söylemiş ve Gazi'ye "Türkler size Atatürk diyor, ben ise

Ataşark, yani Şarkın babası diyeceğim” demiştir. Şaravi, Türklerin Atatürk’ü harikulade bir surette sevdiklerine dair gözlemlerini paylaşmış ve trende rast geldiği bir çocukla olan diyalogunu nakletmiştir. Şaravi, çocuğa İstanbul’u mu yoksa Ankara’yı mı daha fazla sevdiğini sormuş, çocuk Ankara cevabını vermiştir. Nedenini soran Şaravi’ye çocuk “Çünkü Ankara’da Atatürk bulunuyor” cevabını vermiştir. (Aydın Tarihi, 1- 31 Mayıs 1935, sayı: 18, cilt: 50, s.478-479)

Atina’da yayınlanan İ Proiya gazetesinde “Devrimden Sonra” başlığı ile bir makale yayınlayan AvraThcodoropulu, yazısında Türk kadınının on yıl gibi kısa bir sürede yaşadığı hızlı değişime değinmiştir. “Yeni Türk kadını pek kısa bir zaman zarfında eski hayattan, Türkiye’nin yaratıcısı tarafından anılan (hazırlanan) yepyeni bir diriliğe atılmıştır” diyen Thcodoropulu İstanbul’da toplanan feminizm konferansının ‘Türkiye Cumhuriyeti’nin kadınlara tanıdığı özgürlüğün yüksek bir örneğini oluşturduğunu’ söylemektedir. (Aydın Tarihi, 1-31 Mayıs 1935, sayı:18, cilt: 50, s. 477-478)

Dönemin basınında genişçe yer alan Kadınlar Kongresi yer yer eleştirilse bile genelde Türkiye’nin bir başarısı olarak görülmüş ve ülke tanıtımına katkısı dolayısıyla takdirle karşılanmıştır. Kongre hakkında en eleştirel ve alaycı tutumu ise karikatüristler sergilemişlerdir. Gazetelerde yayınlanan karikatürlerde geleneksel erkek egemen tutumun yansımaları görülmektedir. Kadınların söylem ve çabaları erkeklığe özenmek olarak algılanmıştır. Kadınların eşitlik talepleri küçümsenmiştir.

3.Kongreden Sonra Türk Kadınlar Birliği’nin Kaldırılması

Daha kadınlar kongresi devam ederken Türk Kadınlar Birliği’nin kaldırılacağına dair dedikodular dolaşmaya başlamıştır. Yıldız Sarayı’ndan kongre izlenimlerini paylaşan Akşam gazetesi muhabiri eski bir feministin şu görüşleri ileri sürdüğünü bildirmekteydi: “Kadın Birliği, Türk kadınının birçok haklarını henüz elde edemediği bir zamanda kurulmuş bir teşekküldü. O zaman kadınların isteyeceği birçok şey vardı. Hâlbuki bugün artık kadınların isteyeceği bir şey olmadığı gibi kadın birliğinin de rolü kalmamıştır. Bugün kadınlarımız haklarını o derece elde etmişlerdir ki en medeni memleketlerin kadınları bile onlara imreniyorlar. O halde artık Kadın Birliğinin bir hayır cemiyeti, fakir, çalışan kadınların çocuklarının bakımı ve sair böyle hayır işleri ile uğraşacak bir müessesе olmasının zamanı gelmiştir”. (Akşam, 20 Nisan 1935)

Akşam gazetesi Ankara’dan gelen bir habere göre kadınlar birliğinin feshedileceğini ve Birliğin yakında toplanacağı bir kongre ile birliğin dağıtılmasına karar vereceğini duyurulmaktadır. Yetkili bir kişiye dayandırılan bir beyanata göre “Türk kadınlara her türlü hak tanıldıktan sonra Kadınlar Birliğinin hala bulunması doğru değildir. Fransa’da bile kadınlar meclise girememişken Türkiye’de kadına seçme ve seçilme hakkı tanınarak demokraside daha ileri gidilmiştir. Bu durumda Kadın Birliği’nin hala siyasi ve toplumsal hak araması gereksizdir. Kadın Birliği’nde bulunan kadınlar ulusal işlerde çalışmak istiyorlarsa Halkevinin çeşitli şubelerinde bilgi ve uzmanlıklarına göre faydalı olabilirler. Yakında birlik kongresi toplanacak ve fesih kararı alınacaktır”. (Akşam, 28 Nisan 1935)

Basındaki söylentiler doğru çıkmış ve TKB 10 Mayıs’ta son toplantısını yapmıştır. Toplantıda şimdiye kadar yapılan çalışmalardan bahsedilmiş, İstanbul’da toplanan Dünya Kadınlar Birliği toplantısı ile ilgili hazırlanan rapor görüşülmüştür. Birlik Başkanı Latife Bekir Hanım, TKB’nin kurulduğu günden beri kadınları yükseltecek çok işler yaptığını, kadınların artık bütün haklarına eksiksiz kavuştuğunu belirtmiş ve ‘Yeni Anayasamız bir birlik yaparak bu uğurda çalışmamıza sebep bırakmamıştır. Bu münasebetle Birliğimizin kapatılmasını teklif ediyorum’ diyerekTKB’nin kapatılmasını önermiştir. Üyeler müttefikan TKB’in kapatılmasına karar vermişlerdir. (Cumhuriyet, 11 Mayıs 1935)

Zafer Toprak, TKB’nin kapatılmasının nedenini Tek parti döneminin parti-hükümet-devlet bütünlüğü isteyen ve derneklerle parti arasında organik bağ gerektiren yapısında görmekle birlikte asıl nedenin İstanbul Kongresi olduğu görüşündedir. Çünkü TKB, CHF ile organik bağı olmasa bile Latife Bekir’in başkanlığı döneminde partinin sözünden çıkmamıştır. Ama İstanbul Kongresi parti çevrelerce öngörülemez bir politik arenaya dönüşmüştür. Toprak’a göre ‘Türkiye farkında olmadan müttefiklerin propagandasına alet olmuştur.’ (Toprak, 1986; 29)

Davaz, TKB’nin kapatılması kararının kongreden önce alındığını öne sürmektedir. 1934 Aralık ayında TKB Başkanı Latife Bekir Hanım, İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ tarafından vilayete davet edilmiş ve vali Latife Bekir Hanım’a Atatürk’ün emrini bildirmekle görevli olduğunu belirterek Atatürk’ün “Söyleyin Latife Hanım’a Türk Kadın Birliği’ni kapatsın. Türk kadınlara seçme ve seçilme hakkını veren yasa çıktı ve artık bu derneğe gerek kalmadı” demiştir. Latife Hanım ise TKB’nin çok emek verdiği İstanbul Kongresi’nin yakında toplanacak olması dolayısıyla kararın kongre sonrasına ertelenmesini talep etmiştir. Atatürk ile telefonda görüşen vali derneğin kongreden sonra kapatılmasını bildirmiştir. (Davaz, 2014; 367-368) Bozkır da TKB’nin kapanmasını Uluslararası Kadınlar Birliği Kongresi’nin Türkiye’de toplanacak olmasının geciktirdiği görüşündedir. (Bozkır, 1999-2000;113)

Türkiye Cumhuriyeti’nin yeni siyasi eliti tek parti uygulamaları altında tüm siyasi, kamusal alanları devlet-parti tekeline alıp denetlediği gibi toplumsal yapıları da denetimi altında tutmak istemektedir. Kadınların istekleri ve özgürlüklerinin sınırı da parti-devlet eliyle çizilmelidir. TKB her ne

kadar 1927 yılında yaşanan yönetim değişikliğinden sonra aykırı çıkışlar yapmıyor olsa bile yine de özünde kadınlara hak talep eden bir yapılanmadır ve denetim altında tutulmalıdır. Bu yüzden kongre ertesinde artık varlığına gerek kalmadığı gerekçesi ile kapatılacaktır. Türk kadınlarından da verilen ile yetinmesi isteniliyordu. TKB'nin de hükümet ile uyumlu çalışıyor olsa bile fazlasını isteme ihtimali olduğundan ötürü kapısına kilit vuruluyordu.

Sonuç ve Değerlendirme

Son yüzyıllarda değişen yaşam koşullarının kadınları toplumsal hayatın içine daha fazla çekmesiyle başlayan kadınların hak arama mücadelesi zamanla kurumsallaşma yoluna gitti. Yerel düzeylerde başlayan kadın örgütleri yirminci yüzyılın başında küreselleşmeye başladı. Kadınlar çatı örgütleri kurarak sorunlarını daha geniş kitlelere ulaştırmaya başladılar.

Osmanlı Devleti'nin son dönemindeki batılılaşma hareketi ile birlikte Türk kadını da batıdaki kadın hakları mücadelesine ilgi duymaya başladı ve batılı hemcinslerini takip etmeye başladı. Bu dönemde kadınları ilgilendiren bazı reformlar yapılmış olsa bile bu durum Türk kadınının durumunu ileriye taşımakta yetersiz kaldı. Türk kadınının hayatını kökten değiştiren reformlar Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleştirildi. Bu köklü değişimlerin en önemlisi ise pek çok batılı ülkeden bile önce Türk kadınına siyasal haklarının verilmesi oldu. İstanbul kongresinde yaşanan bir olay Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin dünya kadınları tarafından ne kadar önemsendiğini göstermesi adına dikkate şayandır. Kongrenin açılış günü TKB Başkanı Latife Bekir Hanım, TBMM'de milletvekili olan bayanları isimleriyle anons ederek kürsüye çağırıştır. Tevazu göstererek çıkmak istemeyen milletvekillerine bazı yabancı delegeler Fransızca olarak "Çıkınız, ortaya çıkınız! Sizi görmek istiyoruz!" diye bağırışlardır. (Cumhuriyet, 19 Nisan 1935)

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk kadınları da kadın haklarını talep etmek için kurumsallaşma yoluna giderek TKB'yi kurmuşlardı. Uluslararası kadın örgütleri ile temas kuran TKB daha Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmeden önce Uluslararası Birlik'e İstanbul'da bir kongresini toplaması için davette bulunmuştu. Birlik 12. Kongresini İstanbul'da toplama kararı aldı. Böylece Birlik ilk defa halkının çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede kongre yapıyordu. İstanbul kongresi ayrıca Birlik'in bir batı ülkesinde toplamadığı ilk kongre idi.

Atatürk devrimleri ile Türk kadınının seçme ve seçilme hakkı dâhil olmak üzere haklarına kavuşmuş olması 12. Kongre'nin İstanbul'da toplanmasında önemli rol oynadı. UKB'nin Kongre yeri olarak İstanbul'u seçmiş olmasında kongrenin Müslüman toplumlarda oluşturması beklenen etkisinin rolü büyüktür. Katılımcıların da zaman zaman vurguladığı gibi İstanbul medeniyetlerin kesişim noktasında, doğu ile batının arasında önemli bir merkezdir. Yönünü batıya dönmüş Müslüman bir ülke olan Türkiye'deki kadınların kazanmış olduğu sosyal ve siyasal haklar doğu ülkelerinde kadın hakları propagandalarına olumlu olarak yansiyacak ve Türkiye'deki inkılâpların kendi ülkelerinde de uygulanması taleplerini artıracaktır. Toplantı yeri olarak İstanbul'un ve Yıldız Sarayı'nın seçilmesinin de sembolik bir önemi vardır. Türkiye, Dünya kadınlarına son Osmanlı sultanının ikametgâhında modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kat ettiği aşamayı gözler önüne sermektedir.

Kongre aynı zamanda Birlik'in o tarihe kadar topladığı kongreler içinde en geniş katılımın sağlandığı toplantısı özelliğini taşımaktadır. Kongreye farklı kıtalardan 300ü aşkın delege katılarak hem dünya kadınlarının sorunlarını tartışmış hem de kendi ülkelerindeki kadınların sorunlarını gündeme taşımışlardır.

Kongrenin organizasyonunu UKB ile TKB birlikte yapmışlardır. Türk hükümeti Türkiye'nin ve Atatürk devrimlerinin tanıtımı için büyük bir fırsat olarak gördüğü kongreye destek olmuştur. Hükümet, Kongreye özel pulların basılarak UKB'ye maddi destek verilmesi, vize kolaylığı sağlanması, ulaşım, konaklama imkânlarına destek olunması gibi yardımlarda bulunmuştur.

18-25 Nisan arasında oturumlarını yapan kongrede kadın-erkek eşitliğinin hemen hemen her alanda sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Kongrede kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesinin önüne geçilmesi, çok eşliliğin önlenmesi, ahlakta kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, fahişlikle mücadele edilmesi, kadın ticaretinin yasaklanması, kadınların tabiiyeti ile ilgili sorunların çözülmesi, dul kadınların durumu ile ilgili düzenlemeler yapılması gibi konulara kararlar alınmıştır. Bahsi geçen sorunlar ile ilgili önemli tespitler yapılmış ve hükümetler ile MC'ye sorunların çözümü için çağrıda bulunulmuştur. Zamanla bu sorunların giderilmesinde önemli bir mesafe kat edilmiş olsa bile söz konusu problemlerin günümüzde hala devam etmesi düşündürücüdür. Kongrede kadınların ekonomik problemleri de gündeme alınmış ve yoksulluk ve işsizlikle mücadele edilmesi ve eşit işe eşit ücret verilmesi talebinde bulunulmuştur.

İstanbul kongresinde Doğu ile Batı kadınlarının işbirliğinin sağlanması amacıyla da çalışmalar yapılmıştır. Ancak kongre sırasında yapılan konuşmalar ve söylemler aslında Birlik'in batılı karakterini ortaya koymuştur. Birlik "siyaset üstü" olma iddiasıyla pek çok soruna karşı duyarsız davranmaktadır. Sömürge altında yaşayan kadınların durumu, siyahî kadınların sorunları gibi meselelerden uzak

durmaktadır. 300ü aşkın delege arasında sadece bir tane siyahî delegenin bulunması bile Birlik'in bu meselelere olan duyarsızlığının göstergesidir. Her ne kadar Birlik siyasi meselelerden uzak durmaya çalışsa da katılımcılar bu sorunları gündeme taşımışlardır. Doğu ile batı kadınlarının işbirliği komisyonunda doğulu kadınların batılılara doğu kadınlarını asimile etmeye çalışmamaları, üstten bakan bir tutum takınmaktan kaçınmaları çağrısında bulunmaları da aslında dönemin siyasi sorunlarının kadın bağlamında gündeme taşındığını göstermektedir. UKB "siyaset üstü" olma iddiasıyla yola çıkmış olsa bile dünyanın büyük buhranlar yaşadığı bir dönemde dünyanın değişik yerlerinden gelen katılımcılarla toplanan bir kongrede siyasetten uzak durmak imkân dâhilinde değildir.

1935 Kongresi çalışmalarında en çok "barış" temasına vurgu yapmıştır. Yeni bir dünya savaşının ayak seslerinin kuvvetlice duyulduğu bir ortamda gerçekleşen kongrede en çok kadınların barışa sağlayabileceği katkı meselesi gündemde yer almıştır. Kongreye katılacak delegeler daha İstanbul'a ayak basar basmaz barış lehine açıklamalar yapmış, kongrede oturumlar yapılmış, delegeler İstanbul'da barış toplantıları ve mitingleri organize etmişlerdir. Siyaset üstü olma iddiası taşıyan UKB ve onunla birlikte TKB barış vurgusu ile müttefiklerin politikasına alet olmuşlardır. Bu durum tarafsız bir siyaset izlemeye çalışan Türk hükümetini de rahatsız etmiş ve TKB'nin kapatılmasında da rol oynamıştır. Barışa yaptığı kuvvetli vurgu ile "Barış Kongresi" diye anılan İstanbul Kongresi'nin barış çağrısı sadece 'gök kubbede hoş bir seda' olmaktan öteye geçmemiştir. Zaten kadınların barışı sağlamak adına öne sürdükleri görüşler çok uzun vadede sağlanabilecek önerilerden öteye geçmemektedir. Gerçi dönemde dünyada karar alma mekanizmalarından büyük oranda uzak tutulan kadınlardan daha fazlasını beklemek haksızlık olurdu. Zira 1935'te dünyada çok az ülkede kadınlar seçme ve seçilme hakkına sahip olarak parlamentoda yer alabiliyordu. Kadın parlamenterler sayıca çok azdı ve etkili makamlarda değillerdi. Kadın sorunlarının çözümünde kadınların karar alma konumuna gelmesinin önemini bilen UKB bu yüzden kadın mücadelesinde önceliği kadının siyasal temsiline vermişti.

TKB, Kongreye 24 delege ile katıldı. Meclisteki kadın milletvekillerinin tamamı kongrede yerlerini aldılar. Türk delegeler Kongre boyunca yer aldıkları oturumlarda ve yaptıkları konuşmalarda büyük oranda Atatürk devrimleri ile Türk kadınının yaşadığı değişime değinerek Atatürk'e şükranlarını ilettiler. Kadın sorunları ile ilgili konularda da Türkiye'de kadınların iş bulma, eşit işe eşit ücret alma, yasalar önünde eşitlik gibi pek çok konuda sorunlarını çözdüğünü söyleyerek pembe bir tablo çizmeyi tercih ederek hükümetin beklentisiyle uyumlu bir tavır sergilediler.

Türk basını İstanbul Kongresi'ni yakından takip etti. Kongreye dair tüm ayrıntılar gazete sütunlarında yer aldı. Delegelerin görüşleri, kongre süreci, kongre ile ilgili gözlemler ve yorumlar tüm ayrıntılarıyla okura taşındı. Basında genel olarak kongrede ele alınan konular, kadın hakları ve kongrenin Türkiye'ye etkisi üzerine olumlu bir tutum vardı. Ancak yer yer kongreyi eleştiren, kadınların söylemlerini hafife alan ve boş bir çaba olarak değerlendiren tutumlara da rastlanılmaktadır. Kongreyi takip etmek için İstanbul'a gelen yabancı basın mensupları da Kongreyi dünya gündemine taşımışlardır.

İstanbul Kongresi, kadın sorunlarının geniş katılımlı bir ortamda tartışıldığı, sorunların çözümü için MC ile işbirliği örgütlerinin kurulması gibi önlemler alınan bir kongre olmuştur. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların karşılaştığı güçlüklerin çözülmesi adına gerçekleştirilen adımlardan sadece bir tanesidir. Kongrenin barışa yaptığı vurgu yeni bir dünya savaşı öncesinde kadınların savaş karşıtı bir çığılığı olmanın ötesine gidemese de kadınların tavrını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Batılı bir kurum olan UKB'nin sorunlara batıcı bir bakış açısıyla çözüm önerdiği bir kongre olmasına rağmen dünyanın farklı yerlerinden gelen katılımcılarında sorunlarını duyurduğu ortak bir kadın platformu olarak dünya kadınlarının sorunlarını kamuoyunun gündemine taşımıştır. Kongrenin Türkiye açısından en önemli sonucu ise Türkiye'nin tanıtıma sağladığı katkıdır. Dünya kadınları Türkiye Cumhuriyeti'nin 12 yıl gibi kısa bir sürede başardığı gelişmeyi yerinde görmüşlerdir. Bu süreçte Türk kadınının elde ettiği hakları ve geçirdiği harika değişimi gören dünya kadınları Türk kadınına gıpta ile bakmaktadır.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 229.541. 5

BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 52.14.6

BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 594.51.3

BCA, Fon Kodu: 030.10.0.0, Yer No: 229.541.11

TBMM ZC, Devre: 5, İ: 4, C:1, 13. 3 1935

Ayın Tarihi, 1-31 Mart 1935, sayı: 16, Cilt: 48, s. 414,416

Ayın Tarihi, 1-31 Mart 1935, sayı: 16, cilt: 48, s.478-479

Ayın Tarihi, 1-30 Nisan 1935, sayı: 17, cilt: 49, s. 35

Ayın Tarihi, Mart 1935, sayı: 16, cilt: 48, s. 414- 416

AKYILMAZ, Gül (2000), *İslam ve Osmanlı Hukukunda Kadının Statüsü*, Göksu Matbaacılık

ATAY, Falih Rifki (1935), "Türk Kadını", *Milliyet*

....., "Kadınlar Kurultayı", *Ulus*, 29 Nisan 1935

BEDİİ, Server, "Kadınlar Kongresi Vesilesile", *Son Posta*, 19 Nisan 1935

- BENAZUS, Hanri (2005), *Türk Kadının Uyanışı, Dönüşüm Yayınları*
- BERKER, Türkan(1935), "Kadınlar Birliği Kongresi", *Aydın Tarihi*,1-30 Nisan 1935, S. 17, s.82-83
- BERKES, Niyazi (1973), *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Bilgi yayınevi
- BERKTAY, Fatmagül (2004), "Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye", *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivül Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Sivüli Toplum ve Demokrasi Yazıları no 7, s.1-31*
- BOZKIR, Gürcan(1999-2000), "Türk Kadın Birliği (1924- 1935)", *Dokuz Eylül Üniversitesi, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C. 3, S. 9-10, s.99- 115*
- CAPORAL, Bernard (1982), *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, İş Bankası Yayınları
- ÇAĞLAR, Nedret (2011), "Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları", *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, S. 4, s.56-79*
- ÇAKIR, Serpil (1996), *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis yayınları
- ÇİFTÇİ, Oya (1999), "20.Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi, S. 215, s.81-97*
- DEMİRBEK, Aynur (1992), *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi*, İmge Yayınları
- DİNÇKOL, Bihterin Vural (2003), "Kadının İnsan Hakları", *İnsan Hakları Hukuku ve Kadın*, Hazırlayan: Bihterin Vural Dinçkol,İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları
- DOĞRAMACI, Emel (1992), *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- ..... (1992) "Atatürk ve Kadın Hakları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S.24, s. 443-449*
- ERTEM, Sabri (1935), "Sulh ve Kadın", *KurunGazetesi*
- ERTÜRK, Yakın (2015), " Kadınların İnsan Hakları Mücadelesi: Ulusal ve Uluslararası Perspektif", *I. Uluslararası Çukurova Kadın Çalışmaları Kongresi, s. 16*
- GEMALMAZ, Mehmet Semih (2010), *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, Seçkin Yayıncılık
- GÖKÇİMEN, Semra (2008), "Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi", *Yaşama Dergisi, S. 10, s. 5-55*
- GÜNEŞ, Zeliha (2012), "Kadınların Seçme ve Seçilme Hakkı Konusunda Halide Ediple Yapılan Bir Söyleşi", *TheJournal of AcademicSocialScienceStudies*,Volume 5, Issue2, p. 157-169
- İÇKE, Aysen (2014), *Türkiye'de Kadın Milletvekilleri ve Siyasal Faaliyetleri (1935-1991)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları
- İNAN, A. Afet (1982), *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, MEB Yayınları
- KAPLAN, Leyla (1998), *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları
- KIŞLALI, Ahmet Taner (1996), " Ulusal Egemenlik ve Siyasette Kadın", *Necla Arat, Türkiye'de Kadın Olmak, s. 73- 74, Say Yayınları*
- KONAN, Belkıs (2011), "Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 60, s. 157-174*
- KURNAZ, Şefika (1990), *Cumhuriyet Öncesi Türk Kadını (1839- 1923)*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu
- ..... (2013)*Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908- 1918)*, Ötüken Neşriyat
- LEWİS, Bernard Lewis (1998), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çeviren. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu
- NADİ, Yunus (1935), "Arsulusal Kadınlar Birliği Kongresi Dolayısıyla Kadın!", *Cumhuriyet*
- NİHAL, Şukufe (1935), "Kadınlık Âleminde", *Cumhuriyet*
- NİNO, Nimet(1935), "Stresa Konferansı ve Kadınlar Birliği", *Uyanış, S. 2018-333, s. 338*
- ÖKTEN, Nazlı (2002), "1935 İstanbul Uluslararası Kadın Birliği Kongresi, Otuz Yurdun Kadınları", *Tarih ve Toplum, S. 219, s. 55-62*
- ÖZTÜRK, Zerrin Ayşe (2012), "Uluslararası Siyasette ve Karar Alma Mekanizmalarında Kadın", *esam.ege. edu.tr/makaleler/ocak 2012, s. 1-33, erişim tarihi: 15 Eylül 2015*
- ÖZVARİŞ, Şevket Bahar (2015), "Toplumsal Cinsiyet ve Çalışan Kadın", *I. Uluslararası Kadın Çalışmaları Kongresi,s.17*
- SEVİM, Ali, ÖZTOPRAK, İzzet ve TURAL (2006), Mehmet Akif, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Araştırma Merkezi
- UÇAN, Sevgi, "Kadınlar, Kadın Hareketi ve Barış, Eğitim", *Toplum Bilim, S. 4, s. 46- 53*
- TALASLI, Gülay (1996), *Siyaset Çıkmazında Kadın*, Ümit Yayıncılık
- TAŞKIRAN, Tezer (1973), *Cumhuriyetin 50. yılında Türk Kadın Hakları*, Başbakanlık Basımevi
- TEKELİ, Şirin (1982), *Kadınlar ve Siyaset-Toplumsal Hayat*, İletişim Yayınları
- TOPRAK, Zafer (1994), "Türkiye'de Siyaset ve Kadın: Kadınlar Halk Fırkası'ndan Kadınlar Birliği Kongresi'ne (1923- 1935)", *Kadın Araştırmaları Dergisi, S. 2, s. 5- 12*
- ..... (1986)"1935 İstanbul Uluslararası Feminizm Kongresi ve Barış", *Düşün, s. 24-29*
- UNAT, Nermin Abadan (1979), "Toplumsal Değişme ve Türk Kadını (1926- 1976)", *Türk Toplumunda Kadın*, Der: Nermin Abadan Unat, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları
- US, Asım (1935), "Yıldız Kongresi, *Kurun*
- WOOLF, Virginia (2010), "İstanbul'da Arsulusal Kadınlar Birliği'nin Toplantısı", *Türk Kadını Siyaset Sahnesinde*, Yayına Hazırlayan Zübeyde Terzioğlu, Giza Yayınları
- ZEKERİYA, Sabiha (1935), "Kadınlar ve Sulh, *Cumhuriyet*
Akşam
Cumhuriyet
Kurun
Milliyet
Son Posta
Ulus
Zaman
- Ekler**
Son Posta- 10 Nisan 1935

Cumhuriye
t- 15 Nisan
1935
Cumhuriye
t- 18 Nisan
1935

Son Posta- 23 Nisan 1935

Akşam- 27 Nisan 1935

Akşam-22 Nisan 1935

Zaman- 22 Nisan 1935

Akşam-22 Nisan 1935

Son Posta- 13 Nisan 1935

Akşam-18 Nisan 1935

Türkiye'nin Uluslararası Kadın Kongresi dolayısıyla bastırıldığı pullardan birkaç örnek (Kaynak: www.Wikipedia.org-erişim tarihi: 20 Nisan 2016)

